

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

Obor: Školský management

**ZAČLENĚNÍ PRVKŮ ALTERNATIVNÍ
PEDAGOGIKY DO ŠKOLNÍHO VZDĚLÁVACÍHO
PROGRAMU – PRVKY WALDORFSKÉ
PEDAGOGIKY**

**INCORPORATION THE ALTERNATIVE PEDAGOGY
ELEMENTS INTO THE SCHOOL EDUCATION
PROGRAMME – ELEMENTS OF WALDORF EDUCATION**

Bakalářská diplomová práce

Lenka Müllerová

Vedoucí bakalářské diplomové práce: PhDr. Danuška Tomanová, CSc.

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne

podpis

Děkuji paní PhDr. Danušce Tomanové, CSc. za inspiraci, odborné vedení bakalářské diplomové práce i cenné rady, které mi ochotně poskytla.

Poděkování patří i kolegyním ze základní a mateřské školy za pomoc při realizaci praktické části bakalářské diplomové práce.

Obsah

Úvod	5
Teoretická část.....	6
1. Alternativní pedagogika	6
2. Waldorfská pedagogika	7
2.1 Pedagogika Rudolfa Steinera	7
2.2 Antroposofie	8
2.3 Dítě v předškolním věku	8
3. Principy a prvky waldorfské pedagogiky	9
3.1 Principy waldorfské pedagogiky	9
3.2 Prvky waldorfské pedagogiky	12
3.3 Přínos prvků waldorfské pedagogiky	14
4. Předškolní vzdělávání.....	15
4.1 Pojetí a cíle předškolního vzdělávání	15
4.2 Charakteristika dítěte předškolního věku	16
4.3 Vzdělávací oblasti	17
4.4. Školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání	19
Praktická část.....	21
5. Praktické šetření na vybrané škole	21
5.1 Charakteristika školy	21
5.2 Analýza dokumentů.....	24
5.3 Pozorování.....	26
6. Šetření zaměřené na využití prvků WP	30
6.1 Dotazníkové šetření u pedagogů pracujících s prvky WP.....	30
6.2 Shrnutí dotazníkového šetření a závěry.....	33
6.3 Rozhovory s pedagogy na mém pracovišti.....	39
6.4 Vyhodnocení dat a závěry	40
Závěr.....	47
Seznam použité literatury	50
Seznam grafů.....	52
Seznam obrázků	52
Seznam tabulek.....	53

Použité zkratky	53
Přílohy	54

Úvod

To, co se ve škole učí, by mělo respektovat potřeby dítěte. Alternativní přístup je jednou z cest, kterou můžeme k tomuto záměru použít. Pro mě jednou z těch „jiných“ cest byla návštěva v jedné základní škole, kde ve své práci využívají vybraných prvků waldorfské pedagogiky. Chodí do ní děti se specifickými poruchami učení a chování a práce s nimi vyžaduje obrovskou dávku profesionality a nadšení. Přátelská atmosféra, estetické prostředí a především partnerský přístup k dětem, mě velmi oslovil. Přála jsem si hlouběji proniknout do filosofie Rudolfa Steinera, studovat přínos prvků waldorfské pedagogiky a především obohatit školní vzdělávací program mateřské školy, kde pracuji jako učitelka, o nové prvky.

Bakalářská práce se zabývá možností začleněním prvků waldorfské pedagogiky do školního vzdělávacího programu konkrétní mateřské školy. Je rozdělena na dvě části. Teoretická část chce nabídnout pohled na alternativní pedagogiku, se zaměřením na waldorfskou pedagogiku. Porovnat prvky a principy waldorfské pedagogiky (WP) se specifiky předškolního vzdělávání.

Výzkumné šetření v praktické části bude probíhat ve dvou fázích. Nejprve se prostřednictvím pozorování zaměřím na využití sledovaných prvků v konkrétní základní škole a dotazníkovým šetřením ověřím předpokládaný přínos prvků WP u učitelů základní školy (ZŠ). Ve druhé fázi zjistím ochotu a možnost pracovat s prvky WP, pomocí rozhovoru s pedagogy v mateřské škole.

V našem městě není žádná mateřská škola, která by v praxi využívala prvky waldorfské koncepce. Mým záměrem je přesvědčit své kolegyně, že začlenění prvků WP je ku prospěchu všech zúčastněných. Vytvořením motivační podpory, v podobě informací a nabídky hospitací doufám, že dosáhnu svého záměru.

Teoretická část

1. Alternativní pedagogika

Na základě reformy školství v Evropě i v USA, ve dvacátých a třicátých letech 20. století, vznikají alternativní pedagogiky. Toto reformní hnutí *„navazuje na ideje Komenského, Rousseaua, Keyové a Tolstého, které chápou a zdůrazňují specifický svět dětí i rozdílnost v jejich vývoji, a kde převládá myšlenka, že dítě přestává být chápáno jako zmenšený dospělý“* (Bečvářová, 2003, s. 20). Cílem reformních škol bylo změnit vzdělávání jako takové. Kritizovaly pasivní vštěpování učení, autoritativní a donucovací metody a zejména to, že neberou v úvahu osobnost dítěte, s jeho zájmy a potřebami, měnící se s věkem. Nabízely nový přístup k dítěti, založený především na respektu k potřebám dítěte. Mezi u nás nejznámější alternativní školy patří waldorfské školy, Montessori systém a Daltonský plán. Společným rysem těchto alternativních škol je důraz na žákovu i učitelovu svobodu, na rozvoj samostatnosti a tvořivosti, a na využití netradičních a nestereotypních forem a metod vyučování.

V čem spočívá alternativní pedagogika? Pokud rozdělíme tento pojem, pak alternativní můžeme chápat jako odlišení školy, vzdělávací cesty nebo přístupu k dítěti. „Alter“ znamená v latině druhý či odlišný. Termín pedagogika pochází z Řecka, kdy „pais“ znamená dítě, „aigen“ vésti. Dle Karla Rýdla jsou jako alternativní označována všechna zařízení, která respektují osobnost dítěte a jeho zdravý vývoj. Dříve se dítě přizpůsobovalo škole, dnes by se škola měla přizpůsobit dítěti. Především v oblasti předškolní výchovy budeme dnes těžko hledat opravdu tradiční školu. *„Vedle tradičně již u nás jako alternativní vnímaných předškolních zařízení, pracujících na základě koncepce waldorfské pedagogiky, montessoriovské pedagogiky, pedagogiky jenského plánu, daltonského plánu nebo freinetovské pedagogiky, existuje celá řada zařízení, která v praxi využívají jen určitých prvků koncepce nebo vypracovaly vlastní originální postupy“* Musíme ale respektovat zákonem daný rámec vzdělávání (Rýdl, 1999, s. 4,5).

Koncepce waldorfské pedagogiky je mi blízká svým duchovním pojetím a filozofií. Zajímá mě, jak by šlo začlenit některé alternativní prvky a přístupy z waldorfské koncepce do stávajícího fungování školy. Tuto problematiku budu podrobně rozebírat v dalších kapitolách.

2. Waldorfská pedagogika

2.1 Pedagogika Rudolfa Steinera

Rudolf Steiner, německý literární vědec a zakladatel antroposofie, se narodil v roce 1861 v Kraljevci na pomezí Rakouska a Uher. Dětství prožil v rakouském Pottschachu, uprostřed krásné horské přírody, a zároveň ve stálé blízkosti železnice, kde pracoval jeho otec. Po maturitě studoval matematiku a přírodní vědy na vysoké škole ve Vídni. Mimo to navštěvoval přednášky filozofické, zajímala ho i literatura, psychologie a medicína. Byl to člověk přijímající a slučující ve své tvorbě a názorech rozmanité prvky, vybrané z různých názorů, směrů a učení, třeba i protikladných. Středem jeho zájmu se stala pedagogická činnost, od 14 let soukromě vyučoval a kondicemi si financoval svá pozdější studia. Za zmínku stojí i pozorování a přírodovědné experimenty (Carlgren, 1991, s. 7). Celý pedagogický systém Rudolfa Steinera byl vytvořen na těchto přírodně-filozofických základech. Waldorfská pedagogika klade důraz na „*zákonitosti jednotlivých kroků dítěte a mladého člověka, proměn a rozvoje jeho vztahu ke světu a jeho schopnosti učit se*“ (Bečvářová, 2003, s. 21). Mezi nejdůležitější aspekty pedagogiky Rudolfa Steinera patří:

- V centru zájmu je dítě, v každém okamžiku jeho vývoje je respektováno období, ve kterém se právě nachází.
- Vyučování má být živým procesem, jehož účastníky je učitel, dítě a rodič. Právem dítěte je harmonický vývoj jeho osobnosti.
- Cílem je probudit zájem o vzdělávání, zvědavost a nepřetěžovat děti informacemi.
- Děti jsou připravovány na samostatný život, je posilována sebedůvěra a probouzeny skryté schopnosti.

Antroposofii, duchovní vědu, vytvořenou Rudolfem Steinerem, si přiblížíme v další kapitole.

2.2 Antroposofie

V širším kontextu ovlivňovaly Steinerovo pedagogické myšlení projevy vnitřních zkušeností, kdy nadsmyslovou oblast už od dětství vnímal jako přítomnou realitu. Žil v době, která přála různým proudům, které kritizovaly materialistický pohled na svět a měl spoustu příznivců z řad intelektuálů a umělců. Dnes se nám může zdát teosofické myšlení těžko pochopitelné, ale v té době patřila teosofie a antroposofie ke společensky kritickým alternativám (Kasper, a další, 2008, s. 176). Teosofie je nábožensko- filozofickým systémem, který usiluje o vyšší poznání boha a jeho tajemství (Buchtelová, 2001, s. 754). Steiner byl v pojetí teosofie velmi originální a jeho střety s ostatními členy „Theosofické společnosti“ vedly k založení „Antroposofické společnosti“. Antroposofie je duchovní věda, která vnímá podstatu člověka, který na své cestě pracuje na rozvinutí svého Já, své duše a ducha a dalších schopností. Pokud člověk pracuje na svém duchovním vývoji, prospěje tím i ostatním. To je jedna strana spojených nádob. Druhou stranou je práce pro ostatní. Společné budování lidských společenství vytváří polaritu, kterou je třeba si uvědomit (Hradil, 2002, s. 13,14). Rudolf Steiner je mimořádnou osobností v oblasti evropské pedagogiky, jeho dílo je nekonečnou inspirací a přináší poselství i dnešním generacím.

2.3 Dítě v předškolním věku

Věk napodobování, tak nazývá Rudolf Steiner období od narození do sedmi let. Slova v tomto věku nemají žádný podstatný význam, důležité je vaše vyjádření v gestech, jaký dojem děláte, jak působíte. Vše, co děláme v blízkosti dítěte, je rozhodující pro jeho vývoj do sedmi let. Nápodoba je zpočátku nevědomá, ale její kořeny jsou velmi hluboké. Později děti napodobují gesta rodičů a učitelů. Do hry promítnou např. zážitky z výletu

nebo z rodiny. Pedagog by měl mít na paměti stále dvě slova: napodobení a vzor. „*Napodobování je pro dítě právě tak důležité jako dýchání: smyslové dojmy jsou vdechem, napodobení pak jako výdech*“ (Carlgren, 1991, s. 28). Napodobování je podstatným aspektem, je projevem svobodné vůle dítěte. Dítě v předškolním věku bezprostředně využívá svých smyslových zkušeností, jednání dospělých prožívá jako své jednání. Prostředí, ve kterém dítě žije, formuje, jaké zkušenosti získá a jaký vývoj udělá. Pečlivě připravené prostředí děti ochraňuje, mělo by být pozitivní a harmonické. Toto prostředí působí jako spontánní motivace pro potřebu dítěte aktivně něco dělat. Projevem svobodného jednání dítěte je především tvořivá hra. Důležitým aspektem je základní pocit jistoty a řád v čase, obojí rozvíjí samostatné jednání dítěte (Hradil, 2002, s. 136). Pozorováním dospělý dítě nejlépe pozná, posoudí jeho povahu a postupuje v souladu s jeho schopnostmi. Dle Steinera „*dítě v sobě obsahuje všechny síly a možnosti, formy, do nichž se má rozvinout*“ (Kasper, a další, 2008, s. 184), cílové stavy a formy jsou předurčeny a správná výchova tak umožňuje svobodný vývoj těla, duše a ducha. „*Celý život se podobá rostlině, která neobsahuje pouze to, co se nabízí oku, nýbrž uchovává ve svých skrytých hlubinách i budoucí stav*“ (Steiner, 1993, s. 11). Dobře víme, že po rozvinutí listů se brzy objeví květy a plody. Jaké ale budou, když nyní nejsou okem viditelné? Stejný potenciál v sobě skrývá duchovní vývoj dítěte.

3. Principy a prvky waldorfské pedagogiky

3.1 Principy waldorfské pedagogiky

Jak jsem se již zmínila, waldorfská pedagogika má hlavní cíl „*probudit vlastní svobodný zájem o vzdělávání, zvědavost, spojit poznatky s prožitkem, dovedností a vlastním postojem*“. Její principy děti nepřetěžují, ale pomáhají rozvinout jejich jedinečné schopnosti. Jsou v souladu s vývojem dítěte. Učitel probouzí žákovy skryté schopnosti a umožňuje tím rozvoj jeho individuality (Hradil, 2002, s. 107, 108). Waldorfská pedagogika vychází z těchto principů:

Princip nápodoby. To, co dítě na vlastní oči uvidí a prožije, se nejlépe naučí, důležitý je správný vzor. To, co budeme vyžadovat, dětem ukazujeme. Stále stejně, v klidu, bez zbytečných slov. Nápodoba, označovaná též jako učení pozorováním, je jednou z variant modelového učení, které je možné pouze tehdy, je-li k dispozici nějaký vzor chování (Vágnerová, 2004, s. 87).

Princip rytmu a řádu. Zajistí pocit jistoty, bezpečí, povědomí o tom, že vše má své místo, čas, účel a smysl, (rytmus dne, týdne, roku, slavnost, rytmické hry v kruhu, oslavy narozenin). Řád, pravidelnost a pocit, že se věci dějí předvídatelným způsobem, uspokojuje dětskou potřebu bezpečí. Tvorba pravidel společně s dětmi je zárukou jejich snadnějšího přijímání. Jednoduchou otázkou – „jak bychom se měli v naší třídě chovat, aby nám tu bylo dobře“ získáme od dětí spoustu nápadů. Tuto burzu nápadů stačí pouze zaznamenat, společně vybrat nejzásadnější a pozitivně formulovat pravidlo, vyjadřující žádoucí chování (Kopřiva Pavel, 2008, s. 246).

Princip opakování. Děti se cítí v bezpečí, ví dopředu, co přijde. Dle Pekařové, se dítě nikdy nenaučí rituálu bez opakovaného výcviku. Stále stejný, opakovaný a mechanický nácvik zajistí po pár měsících samostatné provádění návyku (Pekařová, 2006, s. 79).

Celostní přístup ke člověku. Míni se rozvoj těla, ducha i duše. Nejprve se ozývá tělo, které kromě uspokojení primárních fyziologických potřeb vyžaduje i „*potřebu rytmu a tempa, přiměřené smyslové stimulace*“ (Kopřiva Pavel, 2008, s. 191). Následují vyšší potřeby duchovní, příkladem je pocit sounáležitosti s přírodou, začlenění do společenství, dále potřeby etické a estetické.

Posilování sebedůvěry dítěte. Nabízíme činnosti vedoucí k osobnímu rozvoji jedince, je třeba omezit srovnávání výkonů dětí, prioritní je upozornit dítě na pokrok, na snahu. „*Víme, že děti nejsou stejné. Výkon oceňujeme podle snahy, u každého jednotlivě. Výsledek už nehraje roli. Jeden se narodil šikovný, všechno mu jde, ale to není jeho zásluha. Druhý, ať dělá, co dělá, nemá úspěch*“ (Pekařová, 2006, s. 34).

Poskytování přesných smyslových vjemů. Hračky z přírodních materiálů a samotné přírodní materiály dávají informaci o světě, který nás obklopuje. Dítě potřebuje ke své práci materiál, kameny, větvičky, listí, písek a hlínu, jeho pokoj doma by měl být dílnou (Pekařová, 2006, s. 52). I ve školce je třeba tímto způsobem pracovat a připravovat dětem koutky s přírodninami a poskytovat spoustu prostoru pro práci venku.

Respekt k přírodním zákonům a přírodě. Pocit sounáležitosti se Zemí, přírodou a vesmírem dává dítěti pocit jistoty. Přirozeností dítěte je objevovat, zkoumat, pochopit, jak svět a věci v něm fungují. Takto intenzivně se učí už od narození (Kopřiva Pavel, 2008, s. 202).

Připravené prostředí. Je důležitým výchovným prostředkem. Působení prostředí ovlivňuje vývoj dítěte a jeho sociální učení. Získá zde zkušenosti, rozvíjí se žádoucí způsoby chování. *„Děje se tak prostřednictvím nápodoby určitého chování, identifikací (tj. ztotožněním s určitým člověkem a s tím souvisejícím přejímání jeho názorů, postojů i chování)“* (Vágnerová, 2004, s. 28). Dítě je spoluvůrcem a neničí prostředí, na jehož vytváření se podílí. O své nápady a výtvary s láskou pečuje a vliv estetického prostředí na psychiku je všeobecně známý.

Umělecké činnosti. Steinerovou zásadou je *„posláním člověka je proměňovat svět, který ho obklopuje, ke stále větší oduševnělosti a prostupnosti pro ducha, ke kráse“* (Hradil, 2002, s. 65). Ve waldorfských školách mají mimořádné zastoupení umělecké činnosti a děti prostřednictvím nich získají potřebné dovednosti, ke zkrášlování světa kolem sebe.

Spolupráce s rodiči. Partnerské vztahy - rodiče se podílí se na chodu školy, jsou aktivními účastníky nebo jen pozorovateli slavností, které pořádá škola. Je zde otevřený vztah rodiny a školy. Jedním z pozitivních rysů waldorfské pedagogiky je zájem rodičů o dění ve škole. Společný cíl, vychovat svobodného člověka s touhou po vlastním růstu a vzdělávání, spojuje rodiče a pedagogy (W-alternativa). *„Podívejme se na rodiče dětí ve waldorfských školách. Je zcela na místě napsat, že v této škole vytvářejí její třetí nosný pilíř a bez nich by se zkrátka neobešla.“* Ve waldorfské škole Příbram má

rodič nezastupitelnou roli. Je partnerem a učitelé poskytuje zpětnou vazbu o chování dítěte doma. Pokud se podaří navázat kvalitní vztah mezi školou a rodinou, pak učitel vstupuje do rodiny a pozoruje výchovné působení. Dobře pak zná projevy dítěte a může působit i v oblasti prevence a dobře postřehne každou změnu v chování dítěte. Rodiče žáků waldorfské školy bývají seznámeni s principy WP před nástupem dítěte. *„Při tomto druhu vztahu vzniká též onen kýžený rovnostranný trojúhelník dítě-rodič-učitel, který je nezbytným předpokladem pro kvalitní komunikaci mezi všemi jeho vrcholy v rámci vzdělávání i ve výchově“* (Waldorfská škola Příbram).

3.2 Prvky waldorfské pedagogiky

S prvky waldorfské pedagogiky jsem se setkala při několika návštěvách v základní škole, která s nimi pracuje. Vychází z výše uvedených principů a dle mého názoru, lze většinu z nich aplikovat do práce s dětmi v mateřské škole. Některé z nich používáme už nyní. Pro užívání prvků hovoří i inspekční zpráva České školní inspekce (ČŠI), zpracovaná pro Soukromou mateřskou školu Plzeň-Božkov, která vyzdvihuje naplňování zásad a cílů kvalitně zpracovaného školního vzdělávacího programu a prokazatelné uplatňování principů waldorfské pedagogiky (Inspekční zpráva Č.j. ČŠIP-751/11-P, 10.10.2011). Soulad Školního vzdělávacího programu „Waldorfská mateřská škola“ s výstupy stanovenými v Rámcovém vzdělávacím programu pro mateřské školy (RVP PV), hodnotí pozitivně inspekční zpráva Waldorfské mateřské školy Turnov. Používání přírodních materiálů, přiblížení se k přírodě, vzájemné vztahy, otevřená komunikace je nepřehlédnutelným přínosem. Škola podporuje sebejistotu a uplatnění dětí stanoveným denním rytmem a řádem. Zásady waldorfské pedagogiky akceptují rozvoj dětské osobnosti se specifiky prvních sedmi let (Inspekční zpráva Č.j. ČŠIL-143/11-L, 7.-9.3.2011).

Popíšu nyní prvky, které jsem poznala při pozorování na ZŠ.

Relaxační chvíle před hodinou – hra na koberci, příprava lavic, úklid oblečení, zápis do „úkolníčku“, organizační pokyny, důsledná kontrola.

Ranní rituál – báseň na uvítanou, pohled do očí směrem po kruhu, fyzický kontakt a pozitivní oslovení, zpětně oslovení paní učitelky.

Umělecké cvičení – hra na flétny, znázornění not pohybem ruky, opakování známých písniček.

Rytmické kruhové hry – hra mám-dám, s pytlíčky s různým obsahem přírodnin, rytmus, dále opakování učiva v rytmickém sledu.

Učení v epochách – střídání činností na téma přírodní společnosti, aktivity prožitkem, učebnice schází, pracuje se s epochovými sešity, kde se shromažďují materiály a úkoly, vztahující se k probírané epoše.

Komunikace s rodiči – formou kartičky s naplánovanou exkurzí do lesa, (informace- kdy, odchod, příchod, s sebou, souhlas rodičů).

Čtení pohádek – každodenně, soulad s ročním obdobím, tématem epochy.

Roční stůl – zaměřený na roční období, je jakousi výstavkou, neslouží k hrám.

Přírodní materiály – jsou dominantou estetické výzdoby a jednotlivých projektů, jsou vlastně všude přítomné.

Na dané škole jsem neměla možnost pozorovat následující aktivity, které se používají ve waldorfských školách a jsou pro ně charakteristické. Na škole tímto způsobem nepracují, protože tyto činnosti vyžadují proškoleného pedagoga. Uvádím je z důvodu úplného výčtu základních prvků typických pro waldorfskou školu. Patří k nim:

Pentatonika – pro první sedmiletí věku dítěte je to nejvhodnější hudební škála, která harmonizuje a zklidňuje. Jedná se o tónový systém, který má pět stupňů v rámci oktávy, bez půltónů c d e g a.

Eurytmie - umění pohybem vyjádřit myšlenku, hudbu či vlastní prožitek. Základy byly položeny v letech 1911-1924. Školené učitelky eurytmie postupují obdobně jako hudebníci a tón po tónu rozeberou text nebo skladbu a vytvoří konečnou podobu eurytmického ztvárnění. Forma přechází od jednoduchých dechových cvičení, přes cvičení s dřevěnými koulemi nebo hůlkami, až po složitá společná vystoupení (Hradil, 2002, s. 82).

3.3 Přínos prvků waldorfské pedagogiky

V předchozí kapitole jsem uvedla odkazy na dvě inspekční zprávy škol, které pracují podle waldorfské pedagogiky. Obě se vyslovují pro užívání prvků WP a zdůvodňují toto především kvalitně zpracovaným školním vzdělávacím programem, který je v souladu s výstupy stanovenými v RVP PV. Jako přínos vyzdvihují používání přírodních materiálů, přiblížení se k přírodě, vzájemné vztahy a otevřenou komunikaci mezi dospělým a dítětem i mezi dospělými navzájem. Obecnou otázkou je, jestli jsou alternativní školy lepší než standardní? Jsou efektivnější a progresivnější? Toto spolehlivě konstatovat nelze. V současné době, mimo inspekčních zpráv, neexistují výsledky srovnávacích měření kvality a efektivnosti škol. Svě můžou vypovídat informace z tisku. Státní maturity skončily pro waldorfské školy výrazným úspěchem. Na předních místech žebříčku skočilo Pražské lyceum a lyceum v Semilech. K těmto výsledkům jsou ředitelé obou škol poněkud skeptičtí, úspěchu si váží, ovšem podstatně pro tento typ školy není zaměřeni na výkon. Vysvětlením může být, že úspěchu žáků předchází poctivá práce pedagogů, kteří dokáží nadchnout a pozitivně motivovat k učení a poznávání (idnes, 2011, 2.7.2011).

Oslovila jsem paní ředitelku školy, kde jsem prováděla pozorování. Na otázku „jak vnímá změny u žáků a jestli je patrné, že se žáci chtějí něco naučit, že mají zájem něco umět?“ odpověděla: *„když naši žáci, pro které je proces učení obtížný, vzhledem k poruchám učení, které mají, zvednou při vyučování ruku a ptají se svého pedagoga – promiňte, já tomu nerozumím, můžete mi to ještě jednou vysvětlit – je toto pro mě důkazem, že mají zájem a chtějí učivo pochopit.“*

Nyní se vrátím k teoretickým východiskům této práce. Pro využití waldorfské pedagogiky je důležité definovat specifika předškolního vzdělávání a školní vzdělávací program pro mateřské školy. Obojí je třeba poznat, abychom mohli najít společné oblasti, shodné pohledy a předškolní vzdělávání o waldorfské prvky obohatit.

4. Předškolní vzdělávání

4.1 Pojetí a cíle předškolního vzdělávání

Termín „předškolní vzdělávání“ je užíván pro výchovu, vzdělávání a péči o dítě předškolního věku, v mateřské škole. Zajišťuje zdravý rozvoj dítěte, učení, socializaci a společenskou kultivaci. Předškolní vzdělávání doplňuje rodinnou výchovu a svým působením zajišťuje dostatek přiměřených podnětů k rozvoji dítěte. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání vymezuje závazný, ale otevřený prostor pro pedagogické činnosti v mateřských školách. Hlavním úkolem je rozvoj osobnosti dítěte. Podporováním individuálních rozvojových možností vytvářet předpoklady pro životní a vzdělávací cestu dítěte. Osobnostní rozdíly a rozdíly v individuálních výkonech jsou přirozené, je třeba brát v úvahu psychologická a vývojová specifika dětí předškolního věku. *„Vzdělávání má být důsledně vázáno k individuálně různým potřebám a možnostem jednotlivých dětí, včetně vzdělávacích potřeb specifických. Každému dítěti je třeba poskytnout pomoc a podporu v míře, kterou individuálně potřebuje, a v kvalitě, která mu vyhovuje“* (Smolíková, 2004, s. 6). Zde vidím shodu mezi Steinerovým pojetím a současnými kurikulárními dokumenty. Rámcový program pro předškolní vzdělávání vymezuje čtyři cílové kategorie.

Rámcové cíle, definované jako záměry, jsou vyjádřením obecné úrovně a rozvíjejí dítě, jeho učení a poznání, zaměřují se na osvojení hodnot a získání osobních postojů.

Klíčové kompetence mají podobu výstupů a jedná se o kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, činnostní a občanské.

Dílčí cíle jsou konkrétnější, kdy záměry jsou definovány v jednotlivých oblastech. Nyní si je vyjmenujme, následně si je charakterizujeme v kapitole 4.3. Vzdělávací obsah je uspořádán do pěti vzdělávacích oblastí: biologické, psychologické, interpersonální, sociálně- kulturní a environmentální.

Dílčí výstupy odpovídají dílčím cílům a definují poznatky, dovednosti, hodnoty a postoje v jednotlivých vzdělávacích oblastech, viz výše.

Steinerovo pojetí není tak pečlivě rozpracováno, ale záměry jsou shodné. V centru zájmu je dítě a jeho harmonický rozvoj, s ohledem na vývojové období, ve kterém se právě nachází. Děti jsou připravovány na samostatný život, vše, co si osvojují, má praktickou využitelnost, stejně jako klíčové kompetence v RVP PV.

Pozorováním dítěte, jeho podporou a nabídkou přiměřených podnětů a vhodných činnosti učiníme čas, který dítě prožije v mateřské škole, smysluplným.

4.2 Charakteristika dítěte předškolního věku

„*Rok čtvrtý, pátý, šestý práce a řemeslení plný bude. Nebo není dobré znamení, když dítě příliš tiše sedí a chodí: vždycky běhati a vždycky něco dělati.....očkoliv se pokoušejí, přáti jim toho a napomáhati, aby co dělají, vždy s nějakým rozumem bylo a k dalším opravdovým věcem se hodilo*“ (Komenský, 1893, s. 52). Jak moudrá slova Jana Amose Komenského k nám promlouvají a praktickou využitelnost poznávání v předškolním věku vyzdvihují.

Za období předškolního věku se zpravidla chápe období od 3 do 6 let. Dle Steinerja, v kapitole 2.3, je nejdůležitějším znakem dítěte napodobování a následně vhodné prostředí, kde je dostatek vzorů. Vagnerová proces napodobování rovněž akceptuje, jen v souladu s novými poznatky o vývoji dítěte vyjadřuje jinými slovy. Charakteristickým znakem je postupné uvolňování vázanosti na rodinu, prosazení a uplatnění se ve skupině vrstevníků. Dětské myšlení je prelogické, egocentrické, útržkovité a nekoordinované. Je jisté, že dítě se učí od dospělých a starších. Napodobování přiznává v oblasti osvojování verbálních kompetencí. Při vytváření identity a sebepojetí je závislé na názoru dospělých a nekriticky přijímá jejich názor. Dětská potřeba jistoty a bezpečí je v tomto věku zásadní a důležitá pro rozvoj sociálních dovedností. Prosociální chování je výsledkem učení napodobou, nelze očekávat, že se dítě bude chovat vhodným způsobem, pokud nemá dostatečný vzor (Vágnerová, 2000, s. 123). Dítě buduje své poznatky prostřednictvím smyslů a také metodou

pokusu a omylu. To je základem pozdější rozumové činnosti, proto je třeba poskytnout dítěti, co nejvíce smyslových zážitků. Jako badatel poznává povahu věcí, světa se dotýká, hledí na něj, naslouchá a čichá (Brierley, 1996, s. 77). Senzomotorickou úroveň popisuje i Piaget, dítě se učí prostřednictvím svých smyslů a tyto činnosti jsou zdrojem pozdějších myšlenkových operací. Dle Piageta tato fáze trvá pouze od narození do dvou let, na rozdíl od Steinerja, kdy končí výměnou zubů, tedy 6 až 7 let. Vjemové záležitosti jsou podstatné, nikoliv však jediné pro rozumový vývoj dítěte. Piaget vnímá činnost jako operativní a přetvářející skutečnost (Piaget, 2001, s. 33). Dítě potřebuje prostředí plné pohody, ochrany a porozumění, protože mu dává nezbytný pocit jistoty a bezpečí. Potřebuje čas a prostor pro spontánní činnost, kterou je hra a další všestranné činnosti, které tvoří základ jeho zkušeností a orientace ve světě. Respektováním jeho individuality a osobnosti zajistíme důvěru dítěte ve vlastní možnosti, která rozvíjí zdravé sebevědomí. Nezbytné jsou i zkušenosti z mezilidských vztahů, které následují po zkušenostech z rodiny a zajistí rozvoj samostatnosti, komunikace a spolupráce (Nádvorníková, 1998, s. 4,5). Napodobování, vhodné prostředí a vzory, svět poznávaný prostřednictvím smyslů a činností, potřeba jistoty a bezpečí a nezbytné respektování individuality a osobnosti, to vše jsou charakteristické znaky dítěte předškolního věku.

4.3 Vzdělávací oblasti

Charakteristické znaky dítěte předškolního věku, uvedené závěrem kapitoly 4.2, jsou východiskem pro předškolní vzdělávání. Většina toho, co dítě prožije v prvních letech života, s čím se setká a jaké podněty přijme, je trvalého charakteru. Pedagog nabízí pomoc, podporu, respektuje individuální potřeby a poskytuje kvalitní nabídku činností v okamžiku, který dítě potřebuje. Jednotlivé vzdělávací oblasti, definované v RVP PV, jsou navrženy tak, aby s jejich obsahem mohl pedagog bez problému pracovat. Umožňují to vzájemně propojené kategorie dílčích cílů, vzdělávací nabídky a předpokládaných výsledků. Jednodušeji řečeno, jedná se o podporu dítěte,

nabídku konkrétních činností a očekávané způsobilosti. Zde se musím zmínit o tom, že dosažení výstupů „*není pro dítě povinné. Každé dítě může v čase, kdy opouští mateřskou školu, dosahovat těchto výstupů v míře odpovídající jeho individuálním potřebám a možnostem*“ (Smolíková, 2004, s. 13). Záleží na profesionalitě pedagoga, který postupuje tak, aby jeho výchovně vzdělávací působení bylo přínosem pro děti a mělo praktickou využitelnost.

Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou nazvány:

- Dítě a jeho tělo
- Dítě a jeho psychika
  - a) jazyk a řeč
  - b) poznávací schopnosti a funkce
  - c) sebepojetí, city, vůle
- Dítě a ten druhý
- Dítě a společnost
- Dítě a svět

K jednotlivým oblastem přidám vysvětlení, které shody s waldorfským pojetím nacházím.

Dítě a jeho tělo. V této oblasti se zaměříme na rozvoj a užívání všech smyslů, vědomé napodobení jednoduchého pohybu podle vzoru, zvládnutí jednoduchých pracovních úkonů a poskytnutí dostatku spontánních pohybových aktivit. Je důležité věnovat dostatečný respekt k individuálním potřebám dětí, např. spánku, pohybu, odpočinku, osobního tempa a tepelné pohody aj. Respektovat rozdílné tělesné a smyslové předpoklady a pohybové možnosti dětí. Rizikem jsou nevhodné vzory chování dospělých v prostředí mateřské školy a nedostatečně připravené prostředí.

Dítě a jeho psychika, zde rozvíjíme tři podoblasti. Jazyk a řeč rozvíjí sluchová a rytmická cvičení, poslech pohádek a dramatizace. Dítě se učí ovládat dech a potřebuje správný jazykový vzor. U poznávacích schopností a funkcí je důležité posilovat přirozené poznávací city, zvědavost, zájem a radost z objevování. Přímé pozorování, zkoumání, smyslové hry, to vše je dítěti přirozené a dává prostor pro tvořivé sebevyjádření. Podoblast

sebepojetí, city a vůle, zde pracujeme zejména s estetickými, tvůrčími aktivitami a výlety, které zajistí radost a prožití zvládnutého a poznaného. Dítě zde identifikuje sebe sama a pomocníkem mu je vlídné, vstřícné a laskavé prostředí.

Dítě a ten druhý. Dostatek pozitivních příkladů a vzorů prosociálního chování a vstřícné postoje dospělých k dítěti i k sobě navzájem, formují utváření vztahů a komunikaci. Rizikem je časté organizování soutěživých činností a nejednoznačně formulovaná pravidla. Rozvíjíme citlivé, empatické a ohleduplné chování.

Dítě a společnost. Podstatou této oblasti je uvést dítě do společenství lidí, duchovních a uměleckých hodnot a poskytovat jim vhodný mravní vzor. Dítě skutečnosti z okolí dokáže zachytit a vyjádřit pomocí různých dovedností a technik.

Dítě a svět. Tato oblast je zaměřena na vytvoření odpovědného postoje k životnímu prostředí. Aktivity praktického využitelnosti, manipulace s různými materiály a přirozené poznávání přírody, to vše umožní vidět svět v jeho kráse, vnímat změny, dění, řád (Smolíková, 2004, s. 13-28).

4.4 Školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (ŠVP PV) je povinnou součástí dokumentace mateřské školy, dle Školského zákona. Je zpracováván v souladu s RVP PV a obecně platnými předpisy, je dokumentem veřejným. Podle specifických podmínek a možností konkrétní mateřské školy vytvoří tým pedagogů vlastní školní vzdělávací program. Je to jedinečný dokument, podle kterého je uskutečňována výchova a vzdělávání v konkrétní mateřské škole. Odpovědnost za vytvoření ŠVP PV má ředitelka školy. „*Při tvorbě školních vzdělávacích programů mohou mateřské školy využívat i zveřejněných programů, např. ....Waldorfskou školu...*“ (Smolíková, 2004, s. 40).

Stručně charakterizují ŠVP Kyticka naší mateřské školy. Specifické a prioritní je zaměření na ekologii. Detailně je rozpracovaná oblast environmentální výchovy. Při výchovně vzdělávacím procesu rozvíjíme

osobnost dítěte předškolního věku s přihlédnutím na individuální rozvoj jedince. Významnou roli sehrává spontánní sociální učení, založené na principu přirozené nápodoby dětí. Prožitkové učení, založené na přímých zážitcích dětí má praktickou využitelnost pro další život (Příputenová, 2010, s. 8). Vše zastřešují hlavní rámcové cíle, dovolím si připomenout, rozvíjení dítěte, jeho schopnosti učení, osvojení hodnot a získání osobní samostatnosti. Sedm oblastí kytičkového programu koresponduje se vzdělávacími oblastmi, viz kapitola 4.3. Je třeba uvědomit si, že učení probíhá nejlépe, když něco přímo zažijeme nebo děláme, v ideálním případě se to pokoušíme naučit jiné. Skutečný život je tou nejlepší vzdělávací cestou (Kovaliková, 1995, s. 10).

Praktická část

5. Praktické šetření na vybrané škole

5.1 Charakteristika školy

Cílem první fáze praktického šetření bylo, seznámit se s využitím prvků waldorfské pedagogiky při práci s dětmi. Vybrala jsem základní školu, kde tímto způsobem pracují dlouhodobě a úspěšně. Základní škola, ve které jsem prováděla pozorování, je úplnou základní školou vesnického typu, stojící v klidné, okrajové části města. Na přání paní ředitelky zachovám anonymní úroveň informací. Troufám si říci, že pro účely bakalářské práce není informace o názvu školy podstatná.

Budova školy byla postavena v roce 1911. Škola je právním subjektem od roku 2001. Má 9 tříd, celkem 102 žáků v prvním až devátém ročníku a dvě oddělení školní družiny. Základní škola poskytuje základní vzdělávání žákům, kteří mají některou specifickou poruchu učení (dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie). Většinou sem děti přicházejí poté, co v „běžné škole“ neuspějí. Důkazem je malý počet žáků v nižších ročnících, 5-12 žáků ve třídě a naopak přeplněný druhý stupeň, 12-17 žáků ve třídě. Zařazení dítěte do školy je vždy konzultováno s odborníky v pedagogicko-psychologické poradně nebo speciálně pedagogickém centru. Třídy se naplňují do počtu 14 žáků, výjimky uděluje paní ředitelka. Do vyučování jsou zařazovány netradiční výukové metody. Škola vytváří prostor pro všechny žáky školy. Učitelé využívají při výuce názorné pomůcky, audiovizuální a počítačovou techniku i další prostředky, aby žáci co nejlépe zvládli učivo. Žákům, kteří potřebují individuální studijní plán, učitelé vytvoří takové podmínky, aby mohli přiměřeně rozvíjet své schopnosti. Děti trpící vadou řeči navštěvují 2 hodiny logopedické péče týdně, žáci trpící specifickou poruchou učení mohou navštěvovat 2 hodiny nápravné péče. Prostředí školy je klidné, rodinné, škola je vhodná pro žáky, kteří potřebují individuální přístup ze strany pedagogů, a vyhovuje jim malý kolektiv.

Kolektiv pedagogických pracovníků školy je stabilní, kvalifikovaný, pracující na dobrém jménu školy.

Vize školy

- Chceme být otevřenou školou, která vytváří vhodné podmínky pro individuální a všestranný rozvoj každého žáka.
- Budeme podporovat vytváření kladného vztahu ke vzdělání na základě zažívání radosti z poznání a úspěchu.
- Pojd'te se s námi učit pro život.

Poslání školy

- Poskytuje základní vzdělání žákům se specifickými poruchami učení.
- Pomáhá rozvíjet osobnost žáků prostřednictvím vzdělávání.
- Pomáhá rozvíjet morální hodnoty žáků prostřednictvím výchovy.
- Pomáhá najít cestu k celoživotnímu vzdělávání, místo ve společnosti a způsob uplatnění v životě.

Strategické rozvojové cíle školy

- Klást velký důraz na vyučovací proces - příjemné a podporující klima ve škole, partnerský vztah mezi učiteli a žáky, do vyučování zařazovat moderní, aktivizující a efektivní způsoby výuky, které jsou základem pro celoživotní vzdělávání, využít projektové vyučování, teoretické učivo doplňovat praktickými činnostmi.
- Zlepšovat neustále kladné povědomí o škole – pořádání Školních akademií za účasti veřejnosti, pořádání přednášek, Dny otevřených dveří, informace v tisku, prezentace akcí a projektů, udržování tradic školy.
- Věnovat náležitou pozornost sledování výsledků vzdělávání – zlepšování dovedností sebehodnocení žáků, vzájemná hospitace v hodinách, motivovat žáky k učení a plnění povinností.
- Věnovat pozornost jasné personální politice a dalšímu vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP) – podpora týmové spolupráce, ocenění tvůrčích nápadů, podpora účasti na setkávání učitelů „Přátelé angažovaného učení“ (PAU), DVPP zaměřit na

prohlubování znalostí problematiky specifických poruch učení a zavádění efektivních metod do výuky.

- Věnovat soustavnou pozornost modernizaci vybavení školy – neustálá obměna a doplnění pomůcek k výukovým projektům, modernizace počítačové učebny.

Škola není zařazena do sítě waldorfských škol, ani škol, pracující na principech waldorfské pedagogiky. Navázala spolupráci s iniciativou Přátelé angažovaného učení. Důvodem, proč neusiluje o statut waldorfské školy je nesplnění požadavku kvalifikace. Škola, mimo paní ředitelky, nemá pedagoga s absolvovaným seminářem waldorfské pedagogiky. Dalším důvodem, dle slov paní ředitelky je to, že koncepce WP nelze v podmínkách školy realizovat plně, protože nemá podporu ze stran rodičů i většiny pedagogů. Ku prospěchu žáků je používání vybraných prvků této alternativy. Paní ředitelka říká *„škola je otevřená a vytváří vhodné podmínky pro individuální a všestranný rozvoj každého žáka, chceme, aby každé dítě zažilo úspěch a radost z poznání. Proto pracujeme s alternativními prvky, protože vidíme, že pomáhají dětem, lépe zvládnout učení.“* Škola ve svém neformálním kurikulu používá prvky waldorfské pedagogiky. Ve formálním kurikulu pracuje s principy waldorfské pedagogiky. Pracuje s nimi úspěšně a dlouhodobě. Pojem kurikulum vysvětluje Skalková jako *„celek učebního plánu a sled činností, specifické obsahy látky, souhrn zkušeností, které získávají žáci, vyučovací metody, prostředky a pomůcky, které odpovídají daným obsahům, adekvátní příprava učitelů“* (Skalková, 1999, s. 69). Dle Prášilové, pojem neformální kurikulum je rovnocenný s kurikulem formálním i skrytým. Jedná se o veškeré aktivity, které se ve škole dějí a nemusí být v plánech. Např. projekty, výlety, exkurze, jednoduše řečeno, další život školy. Pro vysvětlení dalších pojmů, formálním kurikulem jsou oficiálně vytvářené dokumenty, například projekty cílů, způsob realizace výuky, způsob kontroly nebo hodnocení výsledků výuky. Skryté kurikulum ovlivňuje život školy v oblastech vztahů, kultury školy nebo klimatu (Prášilová, 2006, s. 174).

5.2 Analýza dokumentů

Pro dokonalejší proniknutí do zkoumané problematiky přispěla analýza dokumentů vybrané školy, charakterizované v kapitole 5.1. Analýza dokumentů je důležitou metodou pedagogického výzkumu. Je zřejmé, že dokumenty, se kterými jsem se seznámila, vznikaly primárně pro jiný účel. Mým cílem bylo sledovat, jakým způsobem a zda vůbec, jsou zde zachyceny prvky waldorfské pedagogiky. Za ochotný přístup k dokumentům děkuji managementu školy, především paní ředitelce.

Měla jsem k dispozici k prostudování:

- Školní vzdělávací program pro základní školy „Za poznáním“.
- Výroční zpráva za školní rok 2011-2012.
- Inspekční zpráva z října 2011.
- Klasifikační řád.
- Ekologický plán.

Školní vzdělávací program pro základní školy „Za poznáním“.

Obsahuje inovativní prvky výuky. Škola čerpá z waldorfské pedagogiky. Jedná se o vyučování v projektových epochách, kdy výuka probíhá v bloku činností, kde jsou realizovány převážně naukové činnosti, český jazyk, matematika, zeměpis, dějepis, přírodopis, fyzika. Časový úsek činností záleží na učiteli, za předpokladu, že dodrží zásady hygieny školní práce, vzhledem k měnící se výkonnosti během dne. Blok hlavních činností zachovává rytmus dne a střídá činnosti opakovací, procvičovací, jazykové a rozumové. Propojování teoretické části učiva s praktickými činnostmi rozvíjí obě mozkové hemisféry. Týdenní rozvrh je postaven podle zásad waldorfské pedagogiky, kdy jedno téma je uchopeno ze všech stran a prostřednictvím všech předmětů. Po hlavním bloku následuje přestávka a poté, s ohledem na přirozený vývoj dítěte, následují předměty uměleckého zaměření, pracovní a výtvarná výchova, cizí jazyky a tělesná výchova.

Výroční zpráva za školní rok 2011-2012.

Zde je charakterizována vize a poslání školy, již zmíněná v kapitole 5.1. Následuje základní charakteristiky, vymezující základní směry ve vzdělávání, hodnocení a klasifikaci, spolupráci s rodiči a veřejností,

materiálně technické vybavení školy a další údaje. Stručně popíší oblasti spolupráce s rodiči a veřejností, která je jedním z principů WP a ještě nebyla zmíněna.

- Třídní slavnosti pro rodiče, kdy žáci předvedou program z toho, co se naučili.
- Den otevřených dveří, vánoční a velikonoční vyrábění a Slavnostní akademie, která prezentuje práci celé školy.
- Dále škola společně s Waldorfskou společností pořádá „Waldorfské kreslení“ pro děti a veřejnost.
- Individuální konzultace s učiteli, zaměřené na postup vzdělávání žáků a výchovné problémy.
- Metodická podpora, konkrétní nácvik, reedukace.
- Týdenní plány, opora pro rodiče, přesné uvedení, co se žáci učí, co je potřeba přinést a jaká bude domácí práce.

Výroční zpráva dále uvádí výsledky vzdělávání. Žáci navštěvující školu mají specifické poruchy učení, a chování. Cílem školy je vytvořit jim takové podmínky, aby mohli pokračovat dalším stupněm vzdělávání a našli uplatnění v životě. Dvanáct žáků, kteří ukončili základní vzdělávání, pokračují ve svém vzdělávání na středním odborném učilišti. Pokud vezmeme v úvahu „diagnózy“, které většina z nich má, je to veliký úspěch. Podrobněji je nastíním v kapitole 5.3, kde charakterizují pozorovanou skupinu dětí.

Inspekční zpráva z října 2011.

Je přílohou výroční zprávy. Z důvodu zachování anonymity neuvedu číslo inspekční zprávy, autentičnost doložím kopií celkového hodnocení školy, kterou uvedu v příloze č. 1 bakalářské práce.

Zpráva pozitivně hodnotí zařazování různých metod a forem práce. Pedagogové respektují individuální zvláštnosti jednotlivců a motivují tak, že žáci jsou aktivní a pracují se zájmem. Pestrá a atraktivní nabídka projektů významně ovlivňuje rozvoj žáků ve všech oblastech. Připravené aktivity průřezově prolínají všemi předměty. Posílena je oblast dramatické výchovy. Přirozené je setkávání s tématy sociální gramotnosti. Při aktivitách

a rituálech v průběhu celého týdne se učí vzájemné toleranci a respektování osobností. Vliv tradičních akcí podporuje sounáležitost se školou. Aktivizující prvky, které žáky vybaví do života, jsou kulturní vystoupení, žákovský parlament a tvorba školního časopisu.

Klasifikační řád.

Je součástí školního řádu. Žáci jsou hodnoceni systematicky a pravidelně, je využíváno alternativních forem aktivizujících jejich výkon. Na prvním stupni je užíváno hodnocení slovní, na druhém stupni jsou žáci hodnoceni známkami.

Ekologický plán.

Vychází ze Školního vzdělávacího programu pro základní školy (ŠVP ZV) „Za poznáním“. Vede žáky k přejímání odpovědnosti za svá rozhodnutí a s cílem spoluvytvářet svobodnou osobnost. Prioritou je poznávání světa v souvislostech, prostřednictvím projektového vyučování. Nabídka celoročních aktivit je rozmanitá, jmenujme alespoň některé. Třídění odpadu ve třídách, oslava tradičních svátků spojená s praktickými činnostmi, soutěže v poznávání přírodnin, obhospodařování školního pozemku a tematické skalky na zahradě školy a pobyty na školách v přírodě.

5.3 Pozorování

Pro další šetření problematiky začlenění prvků waldorfské pedagogiky do školního vzdělávacího programu jsem použila metodu pozorování. Cílem pozorování bylo poznat a popsat aktivity dětí v přirozeném prostředí vyučovacího bloku činností. Pozorování probíhalo ve druhé třídě, na vybrané základní škole, v průběhu měsíce června. Písemně jsem zaznamenávala prováděné činnosti a dále jsem provedla fotografický záznam hodiny, viz příloha č. 2. Škola má u všech dětí souhlas zákonných zástupců s pořizováním a zveřejňováním fotografií a videozáznamů.

Učebna druhé třídy se nachází ve druhém patře. Celé patro je přestaveno z půdních prostor. Třída je velice hezká a světlá, prostorově atypická. Je zde nový, moderní nábytek, prostor s kobercem v zadní části

učebny a výškově stavitelné židle a lavice. Ve třídě mě zaujala pravidla přátelského soužití, která jsou pozitivně formulována a opravdu dodržována. Prostředí třídy je estetické, výzdoba doplňuje probírané téma a přispívá k názornosti učení. Celoročně přítomné jsou obrazy, které charakterizují jednotlivé měsíce a sled ročních období. Ve druhé třídě je pět žáků, chlapců. Paní učitelka má vysokoškolské vzdělání, 25 let praxe, na této škole pracuje třináctým rokem. Popíšu nyní činnosti, aktivity a prvky, které jsem poznala při pozorování vyučovacího bloku.

Tabulka 1 - záznam pozorování

čas	učitelka	děti
8.15	- komunikace s příchozími dětmi	- hra na koberci ve třídě
8.20	- pokyn k úklidu hraček, použití toalety, příprava na vyučování - pohledem kontroluje přípravu na lavicích	- samostatně uklízí, dva chlapci použili toaletu, všichni si připravují na lavici, uklízí oblečení
8.30	- zazvoní na zvoneček	- děti se připraví do kruhu
8.32	- ranní rituál, děti i učitelka přednáší uvítací báseň „Když zvoneček uslyšíme“	
8.35	- posílání energie po kruhu a zpět, pozdrav s očním kontaktem	
8.40	- odvede děti na koberec, připravte si flétny, zahrajte D, G....	- děti hrají, ukazují výšku pohybem ruky
8.50	- společně opakují písně „V zahrádce“, „Vlaštověnka“, „Liška“	
8.55	- uklidíte flétny, posaďte se do kruhu, kontrola držení zad	
9.00	- kruhová rytmická cvičení, hry s pytlíčky s přírodninami, společné hádání, hra „mám-dám“, opakovací chvilka v kruhu	

9.20	- co jsou to přírodní společenství	- děti odpovídají s oporou o obrázky - vybírají obrázky, samostatně zařazují do ekosystémů, pohybují se klidně v prostoru třídy
9.30	- kontrola provedené práce	
9.35	- společné zopakování, prochází jednotlivá stanoviště, komunikují nad obrázky, řešení sporných obrázků, poučení z chyb	
9.40	- představíme si, že jsme v lese	
	- společně protahují tělo, uvolňují ruce, dýchají	
9.45	- vyzve k přípravě pracovních sešitů, usednutí do lavice	- samostatná práce v lavicích, psaní do pracovního sešitu „Já a můj svět“
9.47	- prochází třídou, dotykem opraví držení zad, držení psacího náčiní	- zvednutím ruky přivolají učitelku, tiše žádají o pomoc, navzájem se neruší
9.50	- vyzve k použití pomůcky na automatizaci měkké a tvrdé souhlásky	- dítě zajde do skříňky pro pomůcku, používá ji a kontroluje tak svou práci
10.00		- děti, které skončí práci, si jdou samostatně na koberec, skládají připravené obrázky, čekají, až všichni dokončí práci
10.05	- čte příběh z knihy „Lesní tajemství“	- poslouchají, relaxují na polštářích
10.10	- seznamuje děti s plánovaným výletem do lesa, rozdává kartičky s informacemi pro rodiče	- uklízí si kartičky do tašky
10.15	- ukončí ranní blok činností	- děti si uklidí lavici, svačí

Veškeré činnosti probíhaly v interakci učitelky a dětí. Pokud by se zdálo, že práce s pěti dětmi je snadná, připomínám, že se jedná o školu, kterou navštěvují děti s poruchami učení. Stručně charakterizují poruchy, které chlapci mají. Čerpám ze zpráv pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogického centra, se zachováním anonymity.

Žák A – dyslexie, dysgrafie, oslabená pozornost. Projevuje se zejména pohybovým neklidem, odklonem pozornosti a snadnou unavitelností. Má oslabený verbální rozvoj, problémy s porozuměním a potřebuje logopedickou péči na reedukaci hlásky Ř a sykavek.

Žák M – porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD), specifická porucha psaní - dysgrafie, specifická poruch pravopisu – dysortografie. Je velice impulsivní a potřebuje podporu v řečové oblasti.

Žák L – smíšená porucha školních dovedností. Je nejistý, snadno unavitelný, problémy jsou s artikulací. Není správně rozvinuta jemná motorika a vizuomotorická koordinace.

Žák D – vývojová porucha psaní - dysgrafie, specifická porucha pravopisu – dysortografie. Těžko se soustředí, je artikulačně neobratný, má sníženou kapacitu provozní sluchové paměti, oslabení řeči a verbálního porozumění.

Žák T – opožděný vývoj čtení a psaní, komplikovaný vývoj laterality, obtíže ve vývoji řeči a jazyka. Slabou stránkou je nerovnoměrný vývoj kognitivních funkcí, problémy s pozorností, aktivitou a motorikou.

Tabulka 2 – výsledky pozorování

Výsledky pozorování

Stabilní režimové prvky podporující řád	Personalizace výchovy
Ranní rituál, uvítací báseň Hudební příprava v kruhu Rytmičké kruhové hry Opakování Učení v epochách	Relaxační chvíle před hodinou, čas pro individuální potřeby dětí Pomůcky dle potřeby žáka (bzučák, destičky na automatizaci měkkých a tvrdých hlásek) Samostatná práce v lavicích (správný sed, protažení, dýchací cviky)

Závěrem si dovolím malé shrnutí.

Může se zdát, že pozorování na odlišném stupni vzdělávání u specifické skupiny žáků nemůže obohatit práci pedagoga v mateřské škole. Troufám si tvrdit, že přístup pedagoga k žákovi a metody práce jsou aplikovatelné napříč vzdělávací cestou dítěte bez ohledu na to, na jakém stupni se momentálně nachází a jaké jsou jeho vstupní dispozice. Škola, na které jsem prováděla pozorování, využívá silných stránek dítěte k překonání jeho nedostatků. Pevným řádem denních činností a pravidelným režimem poskytuje dětem oporu a jistotu. Tato filosofie koresponduje s cílem waldorfské pedagogiky i rámcovým vzdělávacím programem pro mateřské školy.

- Rozvoj osobnosti dítěte s přihlédnutím na individuální rozvoj jedince.
- Probudit vlastní svobodný zájem o vzdělávání, zvědavost, spojit poznatky s prožitkem, dovedností a vlastním postojem.
- Každému dítěti je třeba poskytnout pomoc a podporu v míře, kterou individuálně potřebuje, a v kvalitě, která mu vyhovuje (Smolíková, 2004, s. 5) (Hradil, 2002, s. 107).

6. Šetření zaměřené na využití prvků WP

6.1 Dotazníkové šetření u pedagogů pracujících s prvky WP

Cílem dotazníkového šetření je získat informaci o tom, zda pedagogové vidí prvky waldorfské pedagogiky jako účinné a zda je možné je aplikovat do školního vzdělávacího programu. Dotazník byl předložen 17 pedagogickým pracovníkům školy, jednalo se o 15 učitelů, včetně paní ředitelky a 2 vychovatelky. Návratnost byla 14 dotazníků, to je 82%.

Úplné znění předloženého dotazníku, je uvedeno v příloze 3.

Výzkumná otázka: V čem vidíte přínos používání prvků WP?

Výzkumná oblast: Přínos prvků WP

Výzkumné téma: Začlenění prvků WP do ŠVP

Tabulka 3- dotazníkové šetření

Výzkumná otázka	Dílčí otázky	Položky dotazníku
V čem vidíte přínos používání prvků WP?		
	Které prvky a principy WP se jeví u žáků jako nejúčinnější?	č. 5, 7, 9.
	Jsou pedagogové ochotni používat prvky WP při své práci?	č. 2, 4, 8.
	Vyžaduje začlenění prvků WP do ŠVP změnu podmínek školy (např. materiální vybavení)?	č. 6.
	Existují bariéry implementace do ŠVP	č. 10.
		Kontaktní položky – č. 1, 3, 11.

Objektem výzkumu budou pracovníci základní školy, předmětem výzkumu jsou názory pracovníků základní školy na prvky typické pro waldorfskou pedagogiku. Výzkumnou technikou bude dotazník.

Tabulka 4 – výsledky dotazníkového šetření

Otázky	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Resp.											
1	VŠ	N	V	SP	2	VP	4	Př.	n	a uč	AM
2	VŠ	A	V	SP	8	VP, M	7	Př.	z, n, o	a uč	AM, AW
3	VŠ	A	V	SP	7	VP, M	5	Př.	n	a uč	AM
4	VŠ	N	V	P	2	M	5	Př.	n, o	a	nev
5	S	N	m	P	5	M	6	Př.	z, n	a uč	AM, AW
6	VŠ	A	V	SP	5	VP	7	Př.	n	a uč	AM, AW
7	VŠ	A	V	P	6	VP, M	7	Př.	z, n	a uč	AW
8	VŠ	N	V	P	4	VP, j	0	nev	-	a	ne
9	VŠ	N	V	P	3	VP	5	Př.	z, o	a	nev
10	VŠ	A	m	SP	5	VP, M	5	Př.	z, n, o	a uč.	AM
11	VŠ	A	V	P	6	VP	7	Př.	z, n, o	a uč.	AW
12	VŠ	A	V	P	7	VP	7	Př.	z, n, o	a	AM
13	VŠ	N	V	P	6	VP	6	Př.	z, n	a uč.	AM
14	VŠ	N	V	neu	2	VP	4	neo	o	a uč	ne

Legenda ke značkám

Otázka 1 VŠ – vysokoškolské vzdělání

S – střední s maturitou

Otázka 2 A – ano

N – ne

Otázka 3 V – více než 5 let

m – méně než 5 let

Otázka 4 P – pozitivní postoj

SP – spíše pozitivní

neu – neutrální postoj

Otázka 5 číslo označuje počet prvků WP, které používá ve své práci

Otázka 6 VP – vzdělání pedagogů

M – materiální podmínky

J – jiné (chuť a zájem pedagoga)

- Otázka 7 číslo označuje počet principů WP, které používá ve své práci
- Otázka 8 Př. – přínosné
neo – mou práci to neovlivňuje
nev- nevím
- Otázka 9 z – zaujetí žáků, zklidnění
n – větší názornost oproti tradičnímu vyučování
o – osobní rozvoj žáka
- Otázka 10 a – ano, bez problémů
a uč. – ano, musí se přizpůsobit učitelé
- Otázka 11 AM – ano, uvítal bych metodický portál
AW – ano, workshopy
ne – ne
nev - nevím

6.2 Shrnutí dotazníkového šetření a závěry

1. Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

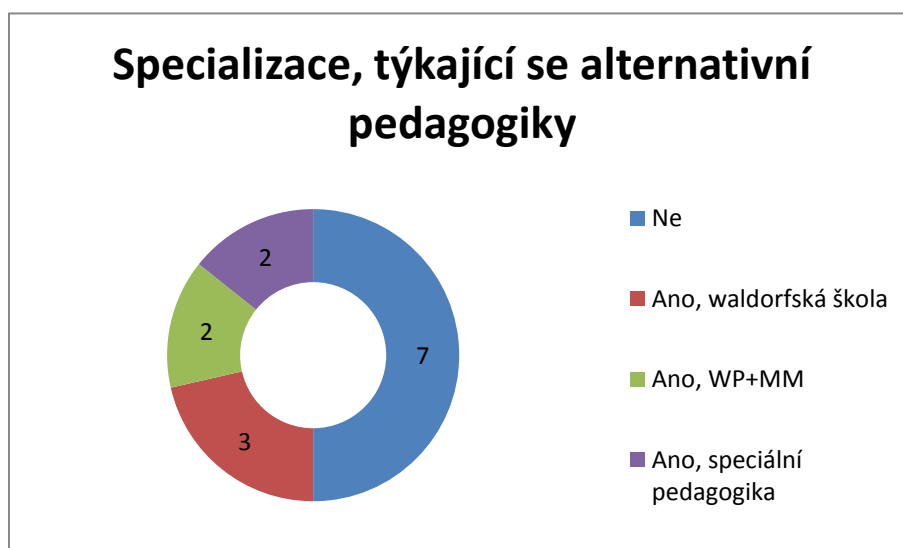
Graf 1 – nejvyšší dosažené vzdělání.

Zjištění: 13 pedagogů (93%) má VŠ vzdělání, 1 střední s maturitou (7%).

2. Máte nějakou specializaci, týkající se alternativní pedagogiky (kurs, školení, studium)?

Graf 2 – specializace, týkající se alternativní pedagogiky.

Zjištění: 7 pedagogů (50%) má nějakou specializaci, týkající se alternativní pedagogiky.

3. Na škole pracujete více než 5 let, méně než 5 let

Graf 3 – praxe na současné škole.

Zjištění: 12 pedagogů (86%) pracuje ve škole více než 5 let, 2 pedagogové (14%) méně než 5 let.

4. Jaký je váš postoj k používání prvků alternativní pedagogiky?

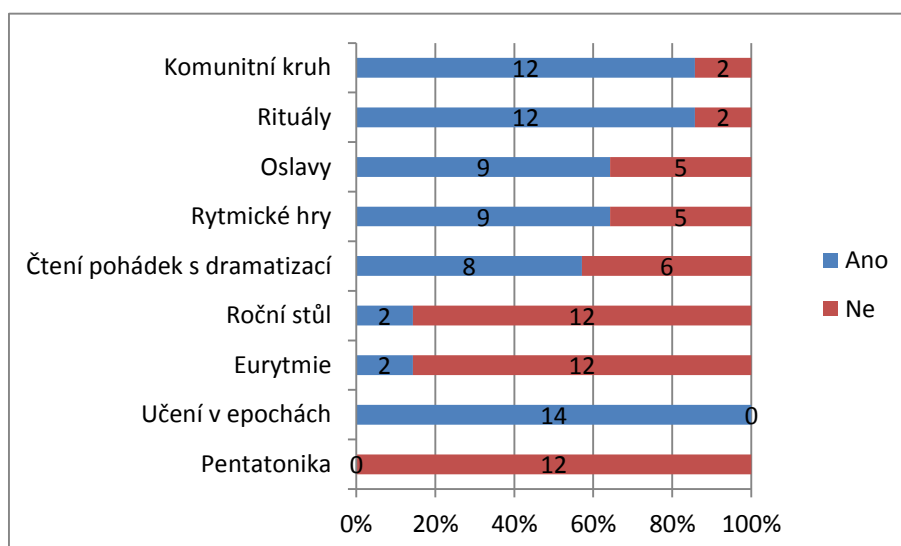
Graf 4 – postoj k užívání prvků alternativní pedagogiky.

Zjištění: 8 pedagogů (57%) má pozitivní postoj k užívání prvků alternativní pedagogiky, 5 spíše pozitivní (36%), 1 neutrální (7%).

5. Používáte ve své práci tyto prvky waldorfské pedagogiky. Zaškrtněte, prosím, které, popřípadě doplňte.

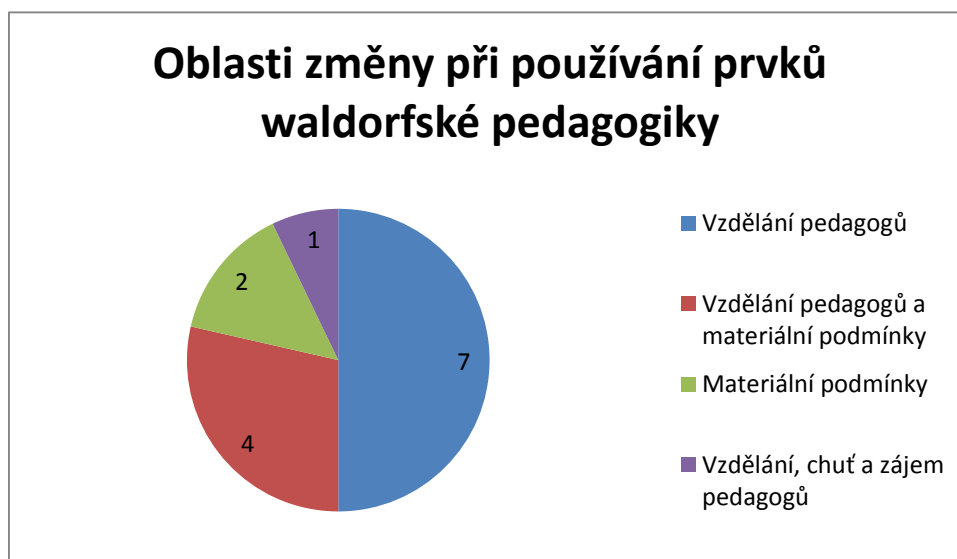
Graf 5 – používané prvky waldorfské pedagogiky.

Zjištění: všichni pedagogové používají ve své práci některé z uvedených prvků waldorfské pedagogiky. Nikdo nedoplnil jinou možnost.

6. Vyžaduje používání prvků WP změnu podmínek školy?

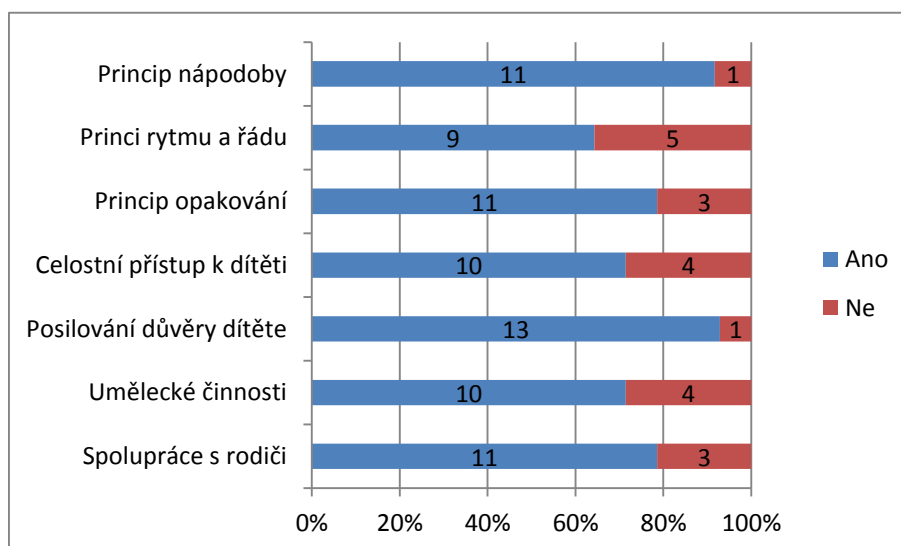
Graf 6 – oblasti změny při používání prvků waldorfské pedagogiky.

Zjištění: 7 pedagogů popisuje změny v oblasti vzdělání (50%), 4 v oblasti vzdělání a materiálních podmínek (29%), 2 v oblasti materiálních podmínek (14%), 1 v oblasti vzdělání, chuti a zájmu pedagogů (7%).

7. Znáte některé principy WP? Zaškrtněte, prosím, které používáte ve své práci.

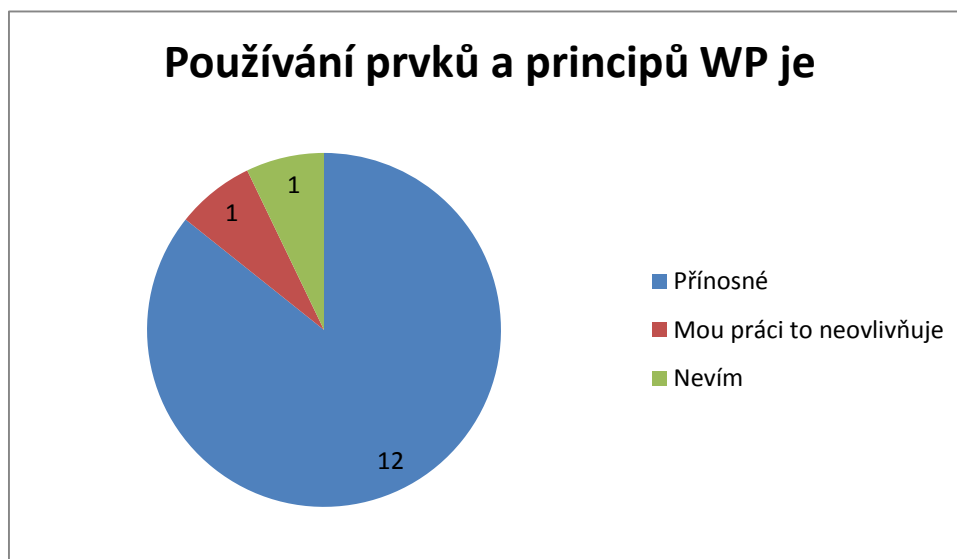
Graf 7 – používané principy waldorfské pedagogiky.

Zjištění: všichni pedagogové používají ve své práci některé z uvedených principů WP. Nikdo nedoplnil jinou možnost.

8. Je pro vaši práci používání prvků nebo principů waldorfské pedagogiky přínosné? Mou práci to neovlivňuje, nevím, nepoužívám.

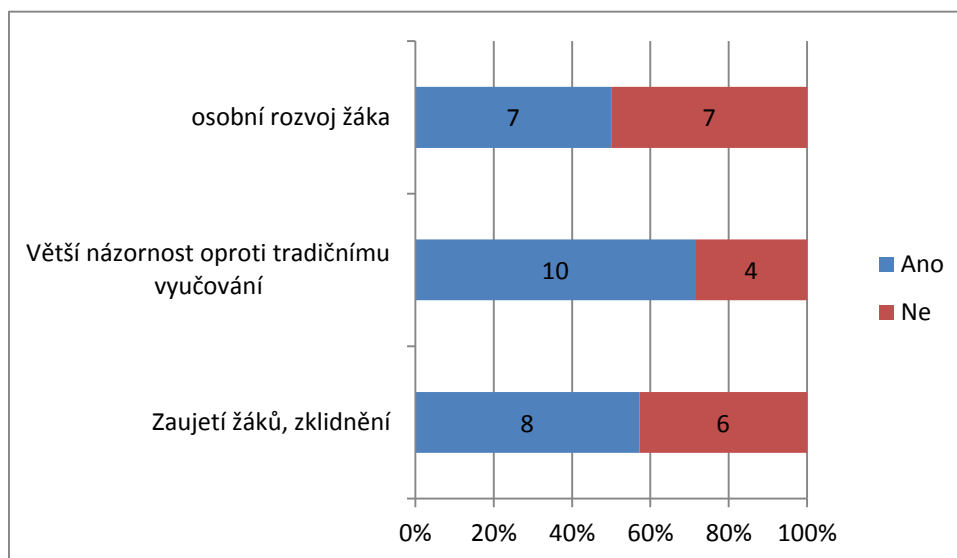
Graf 8 – používání prvků a principů waldorfské pedagogiky.

Zjištění: 12 pedagogů považuje používání prvků za přínosné (86%), 1 neví (7%), 1 mou práci to neovlivňuje (7%).

9. V čem vidíte přínos používání prvků waldorfské pedagogiky?

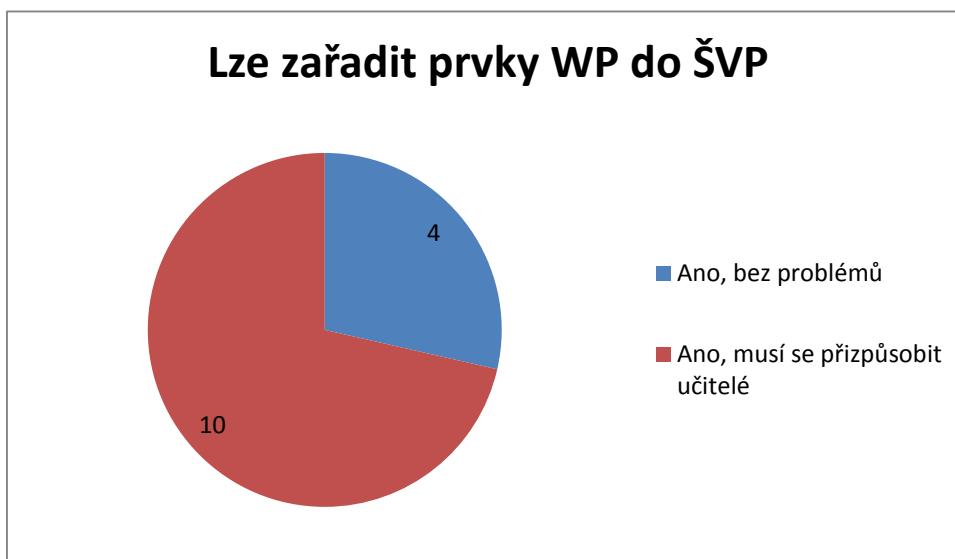
Graf 9 – přínos prvků waldorfské pedagogiky.

Zjištění: 7 pedagogů vidí přínos v osobním rozvoji žáka (50%), 8 v jeho zklidnění a zaujetí činností (57%), 10 v názorném zprostředkování učiva (70%).

10. Lze prvky waldorfské pedagogiky zařadit do školního vzdělávacího programu, aniž bychom přejali celý systém waldorfské pedagogiky?

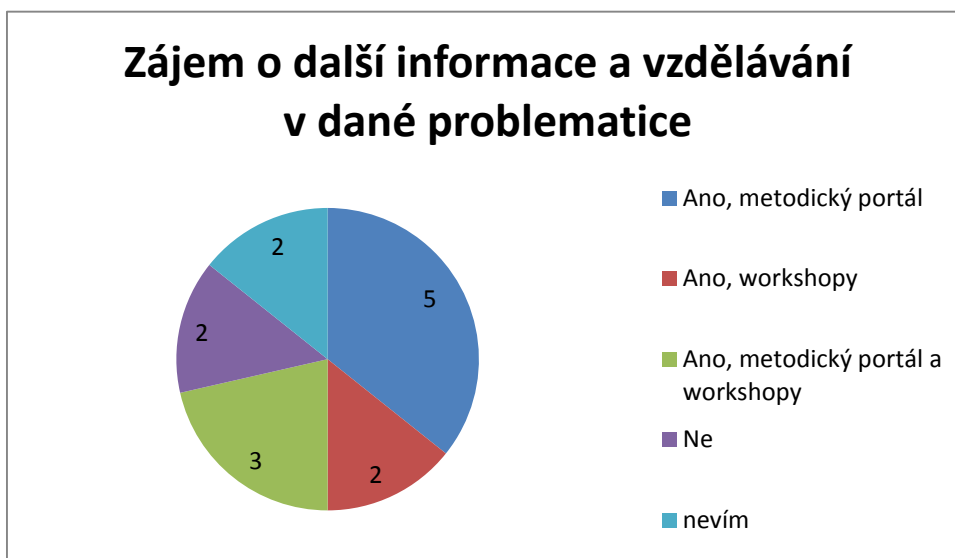
Graf 10 – lze zařadit prvky WP do ŠVP.

Zjištění: prvky WP jsou zařaditelné do ŠVP, u 4 pedagogů ano bez problémů (29%), u 10 pedagogů ano, musí se přizpůsobit učitelé (71%).

11. Máte zájem a další informace a vzdělávání v dané problematice?

Graf 11 – zájem o další informace a vzdělávání.

Zjištění: 10 pedagogů by uvítalo další informace a vzdělávání v dané problematice (72%), z toho 5 metodický portál (36%), 2 workshopy (14%), 22% obojí, 2 respondenti nemají zájem (14%), 2 neví (14%).

V dotazníkovém šetření jsem zaměřila na získání informací postavených na zkušenostech pedagogů, kteří pracují s prvky a principy WP. Postoj učitelů k alternativní pedagogice je pozitivní, 86% pedagogů považuje prvky WP za přínosné, přínos vidí zejména v osobním rozvoji žáka (50%), v jeho zklidnění a zaujetí činností (57%) a hlavně v názorném zprostředkování učiva (70%). Začlenění prvků do ŠVP vidí jako bezproblémové (29%), změně musí být nakloněni zejména učitelé (71%), kteří mají zájem stále se vzdělávat.

6.3 Rozhovory s pedagogy na mém pracovišti

Cílem druhé fáze výzkumného šetření je zjistit možnost zavedení prvků WP do ŠVP konkrétní MŠ. Pro naplnění cíle mě především zajímá ochota pracovat s prvky waldorfské pedagogiky u mých sedmi kolegyně. Důležité bude zjistit, zda prvky WP znají či nikoliv, jestli některé používají a zda jsou vůbec ochotny začlenit některé z prvků do své každodenní práce. Zda mají nějaké pochybnosti či obavy implementovat nové prvky do školního vzdělávacího programu. Vzhledem k počtu kolegyně jsem použila metodu nestandardizovaného rozhovoru strukturovaného pomocí 10 otázek. Rozhovory probíhaly na našem zařízení, použila jsem nahrávací zařízení (diktafon) a poté jsem rozhovor doslovně přepsala. Svě kolegyně jsem před nahráváním upozornila, že hovor bude nahráván a požádala jsem o souhlas s nahráváním. Všechny kolegyně souhlasily s nahráváním a následným zápisem a použitím výsledku rozhovoru pro potřeby bakalářské práce.

Otázky pro rozhovor jsou uvedeny v příloze č. 4

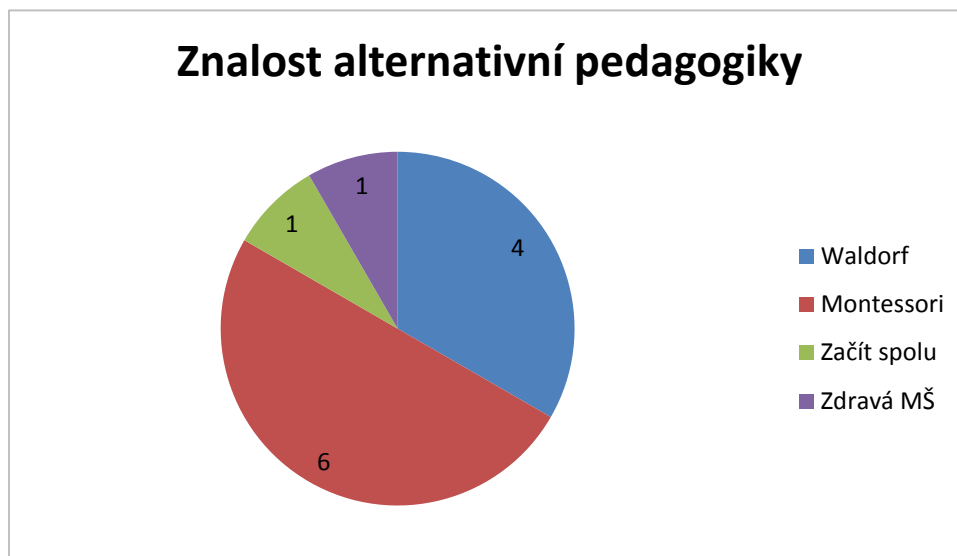
Úplné přepisy všech rozhovorů jsou uvedeny v příloze č. 5

6.4 Vyhodnocení dat a závěry

1. Které alternativní koncepce vzdělávání znáte?

Graf 12 – znalost alternativní pedagogiky.

Zjištění: všechny kolegyně se již s nějakou formou alternativní pedagogiky setkaly, převládá pedagogika MM, následuje Waldorfská, ZS a ZMŠ.

2. Absolvovala jste nějakou formu vzdělání týkající se alternativních směrů, školení, kurzy apod.?

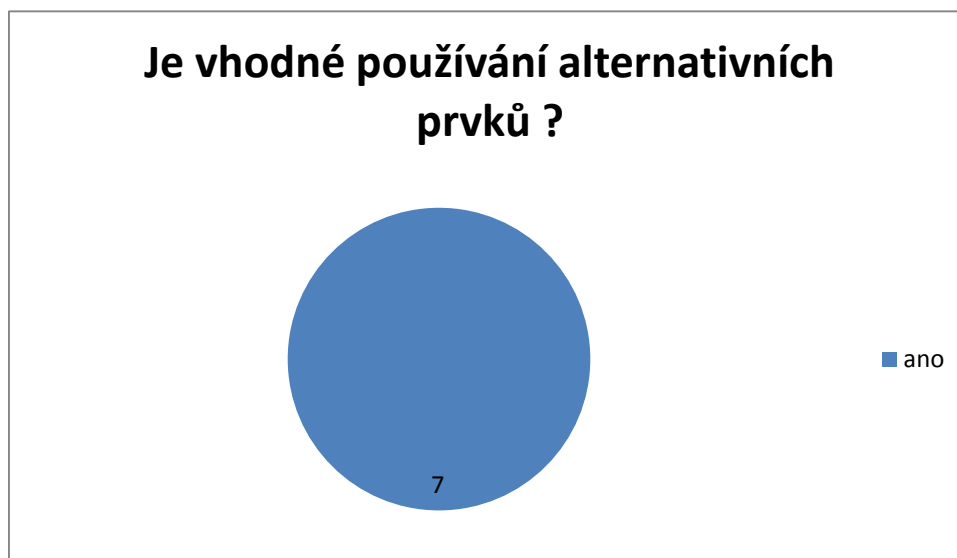
Graf 13 – vzdělání, kurzy, semináře.

Zjištění: jedna kolegyně se nesetkala s žádnou formou alternativního vzdělání, ostatní absolvovaly semináře pedagogiky MM, ZMŠ a ZS. V jednom případě byla náplní školení WP.

3. Jste přesvědčena o vhodnosti používání alternativních prvků při práci s dětmi?

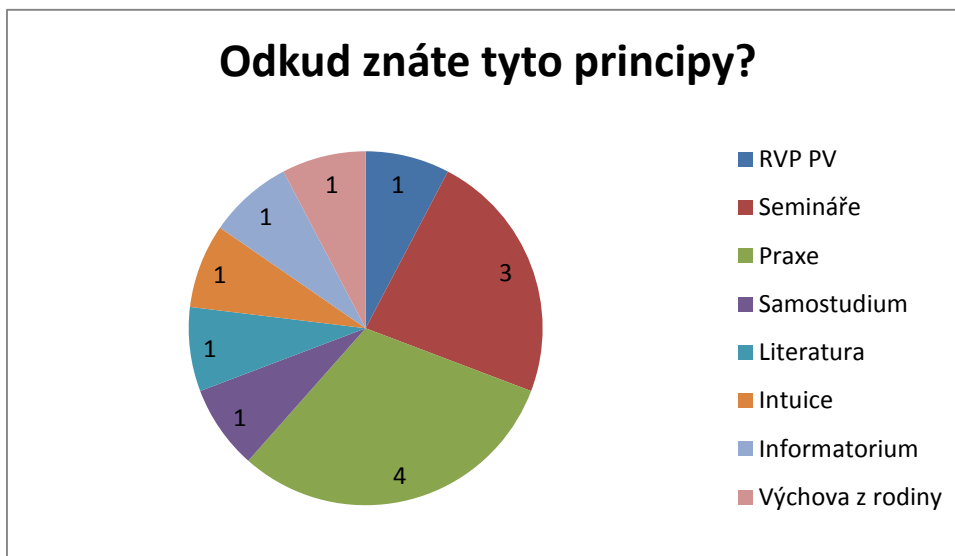
Graf 14 – vhodnost používání alternativních prvků.

Zjištění: v jednom případě bylo ano s výhradou, že používání alternativních prvků musí být nakloněni rodiče, učitelé a přizpůsoben musí být počet dětí.

4. Odkud vám jsou známe tyto principy (nápodoby, rytmu a řádu, opakování, celostní přístup ke člověku, spojení poznatku s prožitkem, střídání činností...). Uplatňujete je v pracovním nebo osobním životě?

Graf 15 – odkud znáte tyto principy?

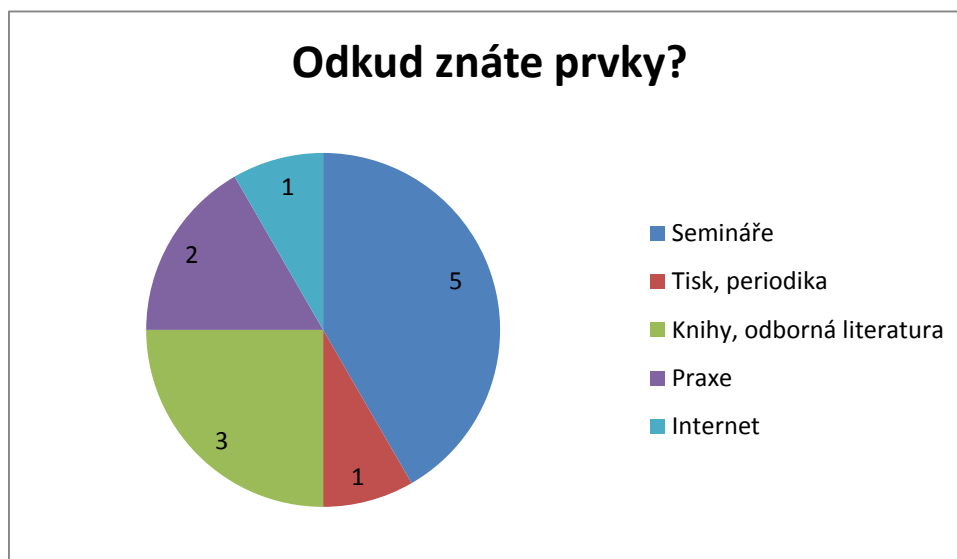
Graf 16 – uplatnění v pracovních a osobních životě.

Zjištění: všechny učitelky se setkaly s principy WP, nejčastěji uváděným zdrojem je praxe a semináře, následuje literatura, intuice, Informatorium, výchova z rodiny, RVP PV a samostudium. 3 učitelky (43%) je uplatňují v pracovním životě, 4 v pracovním i osobním životě (57%).

5. Odkud znáte prvky: ranní rituál, komunitní kruh, rytmické kruhové hry, roční stůl, slavnosti typické pro jednotlivé části roku?

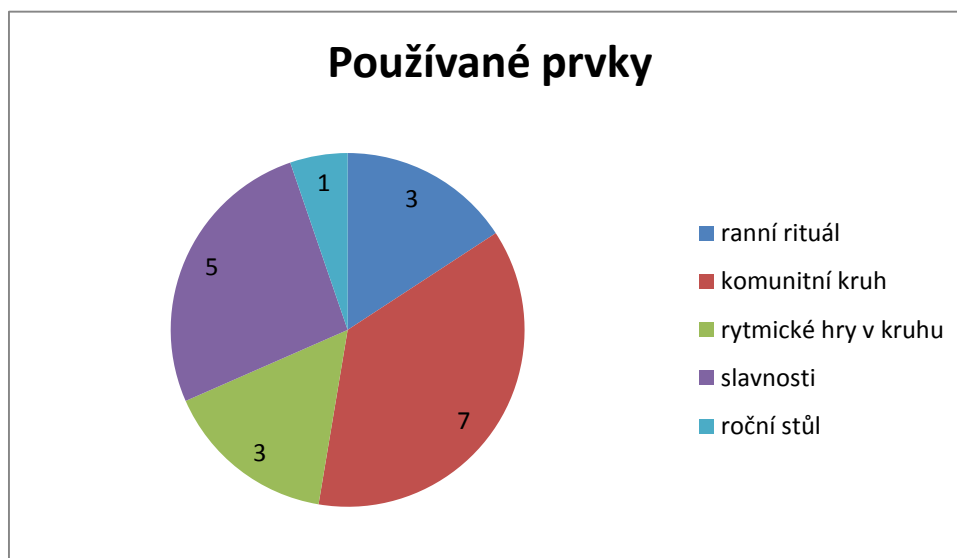
Graf 17 – odkud znáte prvky?

Zjištění: 5 učitelek zná prvky WP ze seminářů (42%), 3 z knih a literatury (25%), 2 z praxe (17%), 1 z tisku a periodik (8%), 1 z internetu (8%).

6. Které z těchto prvků používáte již nyní?

Graf 18 – používané prvky.

Zjištění: většina kolegyň vzala za svůj komunitní kruh, který podporuje sounáležitost dětí ve třídě. Dalším nejpoužívanějším prvkem jsou slavnosti, které pořádáme nejen pro děti, ale i pro rodinné příslušníky a veřejnost.

7. Máte zájem o pozorování na škole, která pracuje s těmito prvky?

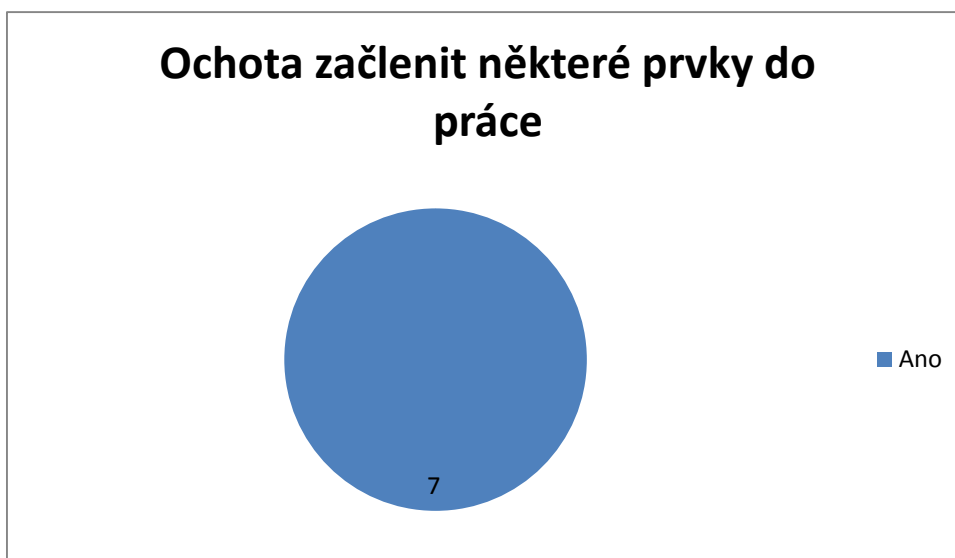
Graf 19 – zájem o pozorování ve škole.

Zjištění: pozitivním zjištěním bylo, že žádná kolegyně rezolutně neodmítla nabídku pozorování na škole. Tuto oblast považují za velmi důležitou, pro získání zájmu o problematiku začlenění alternativních prvků do ŠVP. Nabídka náslechů, hospitací a příklady dobré praxe by mohly být pro mé kolegyně motivující.

8. Byla byste ochotna začlenit některé prvky do své práce?

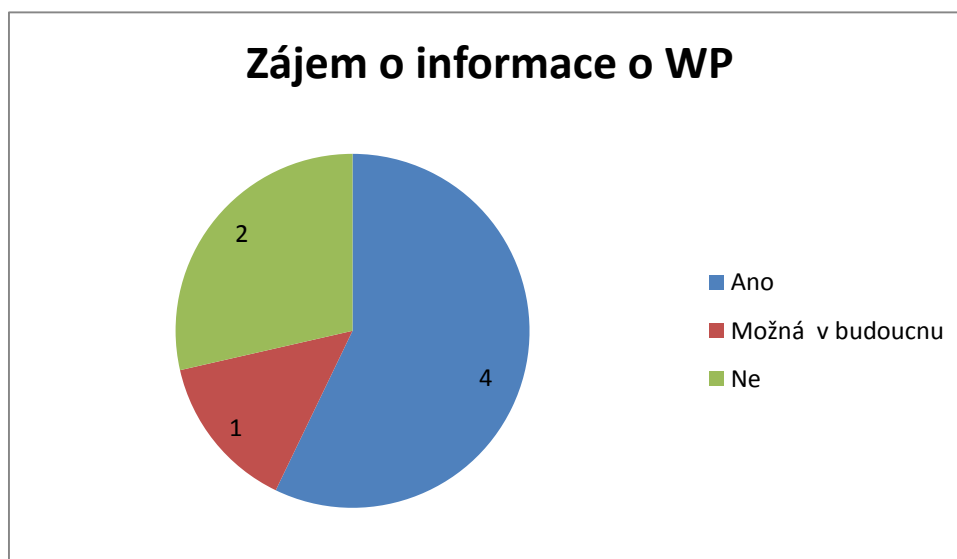
Graf 20 – ochota začlenit prvky do práce.

Zjištění: v jednom případě ano s výhradou, začlenění jen ověřených prvků.

9. Máte zájem o informace o WP?

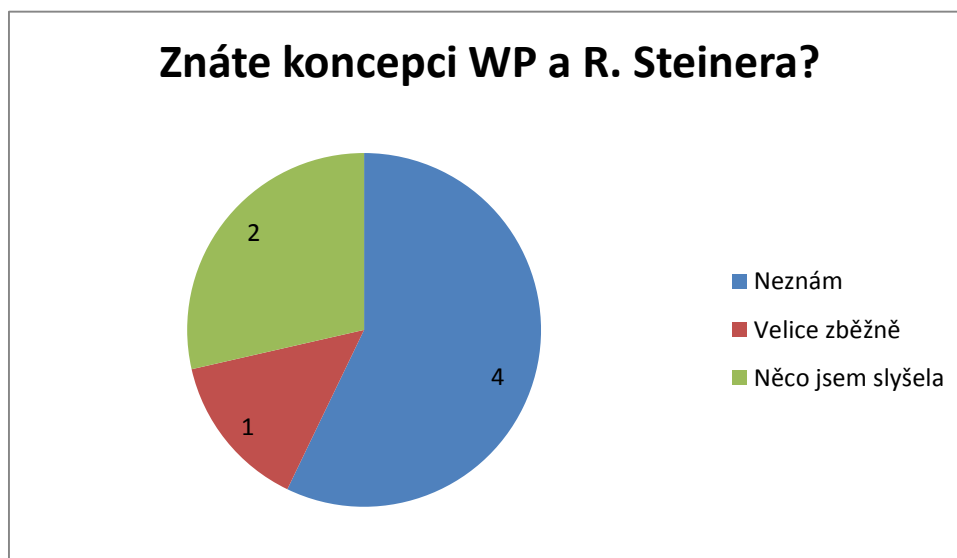
Graf 21 – zájem o informace o WP.

Zjištění: 4 učitelky mají zájem o informace (57%), 1 možná v budoucnu (14%), 2 zájem nemají (29%).

10. Víte, jakou koncepci vzdělávání vytvořil R. Steiner? Znáte koncepci WP?

Graf 22 – znáte koncepci WP a R. Steinera?

Zjištění: 4 učitelky neznají koncepci WP a R. Steinera (57%), 14% 1 velice zběžně (14%), 2 již něco slyšely (29%).

Tabulka 5 – shrnutí rozhovoru

Otázka	Shrnutí
1	Všechny kolegyně znají nějakou formu alternativní pedagogiky.
2	86 % kolegyně má nějakou formu vzdělání alternativního směru.
3	Všechny kolegyně jsou přesvědčené o vhodnosti používání alternativních prvků.
4	Všechny kolegyně znají principy WP, (RVP PV, semináře, praxe, samostudium, literatura, intuice, Informatorium, výchova z rodiny) 57 % je uplatňuje v pracovním i osobním životě, 43 % pouze v práci.
5	Všechny kolegyně znají prvky WP (semináře, tisk, periodika, knihy, odborná literatura, praxe, internet).
6	Všechny kolegyně používají prvky WP, 36 % komunitní kruh, 26 % slavnosti, 16 % ranní rituál, 16 % rytmičné hry v kruhu, 5 % roční stůl.
7	O pozorování ve škole má zájem 29 %, 43 % o této možnosti nepřemýšlelo, 29 % by se zúčastnilo možná, v budoucnu.
8	Všechny kolegyně by byly ochotné začlenit některé prvky do své práce, v jednom případě s výhradou – jen ověřené prvky.
9	O další informace, týkající se waldorfské pedagogiky má zájem 57 %, 29 % ne, 14 % možná v budoucnu.
10	Koncepci WP a R. Steinerja zná velice zhruba 14 %, 57 % nezná, 29 % něco jsem slyšela.

Jedním z cílů šetření bylo zjistit, zda je možné zavedení prvků WP do ŠVP mateřské školy, kde pracuji. Předpokladem naplnění cíle byla ochota mých kolegyně pracovat s prvky waldorfské pedagogiky. Výsledky rozhovorů potvrdily, že většina kolegyně nějaké povědomí o alternativní pedagogice má. Zásadní je zjištění, že jsou 100 % přesvědčené o vhodnosti používání alternativních prvků při práci s dětmi a jsou ochotné začlenit některé prvky do své práce.

Závěr

Prvotním impulsem mé bakalářské práce bylo hledání cesty k rozvoji individuality a osobnosti každého dítěte. Čas, prožitý v mateřské škole je pro dítě smysluplný, když ho stráví v přiměřeném a stimulujícím prostředí, se zajímavým programem a zabývá se činnostmi s praktickou využitelností.

V teoretické části jsem na základě studia odborné literatury charakterizovala deklarovaný přínos waldorfské pedagogiky. Zabývala jsem se porovnáním prvků a principů waldorfské pedagogiky, se specifiky předškolního vzdělávání a souladu vybraných prvků WP s RVP PV. Zjistila jsem, že vybrané prvky a principy pedagogiky Rudolfa Steinera i pojetí RVP PV vykazují shodné oblasti. Zejména harmonický rozvoj dítěte, s ohledem na individuálně různé potřeby a vývojové období, ve kterém se dítě právě nachází. Dále posilování sebedůvěry, poskytnutí podpory a příprava na samostatný život, kdy vše, co se dítě učí, má mít praktickou využitelnost.

V první fázi výzkumného šetření, jsem si pomocí pozorování vytvářela představu, o realizaci prvků WP v podmínkách konkrétní školy. Záznam pozorování jsem doplnila ilustračními fotografiemi. Škola využívá vybraných prvků WP, které poznali učitelé na různých kurzech a seminářích zaměřených na WP. Zjistila jsem, že specifický vzdělávací program pro pedagogickou práci podle WP učitelé neabsolvovali. Z tohoto důvodu se škola nehlásila do sítě WŠ a není vedena jako waldorfská. Ze ŠVP, zprávy ČŠI a z pozorování ve vyučování je patrné, že formální i realizované kurikulum obsahuje aktivity vycházející z WP. Mé osobní pozorování ve škole, která používá vybrané prvky waldorfské koncepce, mě inspirovalo k vyzkoušení některých z nich. Pozorovatelným účinkem mého vlastního působení na děti činnostmi v duchu WP, byl jejich větší zájem o činnosti a zklidnění skupiny. K prvně využívaným prvkům patří např. komunitní kruh jako specifická forma rozvoje komunikace a vztahů k sobě a druhým. Každý týden začínáme komunitním kruhem, který má svá pravidla a kde si sdělujeme zážitky nebo probíráme různá témata, která jsou aktuální. Děti

seznámím s tématem týdne a s činnostmi, které se k němu vážou. Během dvou měsíců jsem mohla pozorovat změnu u dětí, kdy každé pondělí po úklidu hraček si začaly samy sedat do kruhu a připravily se na komunitní kruh, ve kterém zvládají dodržovat základní pravidla kruhu (vzájemně si naslouchat, vyjadřovat svůj vlastní názor, popř. se zdržet diskuze, komunikace je dobrovolná). Pro příští období na základě této zkušenosti budou stanovena kritéria přínosu komunitního kruhu pro děti, aby i ostatní učitelky, které ve své pedagogické činnosti budou implementovat tuto formu práce, měly ukazatele pro hodnocení jejího účinku.

V dotazníkovém šetření jsem zaměřila na získání informací postavených na zkušenostech pedagogů, kteří pracují s prvky a principy WP. Přestože učitelé nejsou plně kvalifikováni pro práci podle WP, zařazením prvků ve stylu WP si postupně osvojili dovednost zacházet s nimi natolik, že vidí přínos v osobním rozvoji žáka (50%), v jeho zklidnění a zaujetí činností (57%) a hlavně v názorném zprostředkování učiva (70%).

Z realizovaných rozhovorů s učitelkami MŠ vyplynulo, že mají velmi malé povědomí o koncepci waldorfské pedagogiky. Pro mou vizi „začlenit prvky WP do práce v MŠ“ bylo důležité zjištění, že jsou ochotny prvky WP zakomponovat do práce s předškolními dětmi. Otázkou zůstává, zda jde o chvályhodný zájem o jakékoliv nové prvky v práci s dětmi nebo o vizi k možnému řešení vybraných problémů při rozvoji dětí cestou ověřenou jinými učiteli. Výsledky výzkumného šetření jsem graficky zpracovala do tabulek a grafů, pro větší názornost a přehlednost zjištěných dat.

Prvním krokem implementace bude nabídka pro další vzdělávání učitelek, které cítí potřebu najít nové formy a metody cestou hospitací a naslechlů na uvedené základní škole. Další nabídkou bude tzv. vzájemné vzdělávání - ukázky práce s dětmi, které realizují ve své třídě, kdy předvedu a pro diskuzi přiblížím již mnou vyzkoušené prvky WP (komunitní kruh a rytmické kruhové hry). Prvotní zkušenosti práce s prvky WP budeme konzultovat na poradách. Očekávám, že sdělováním postřehů, příkladů dobré praxe, sledováním změn u dětí, naopak pochybností a obtíží, vytvoříme nejen pracovní prostředí pro rozvoj kvality pedagogické práce

školy, porozumění a pochopení, ale i motivaci k dalšímu osvojování si prvků WP. Teprve poté přistoupíme k úpravám ŠVP, kam implementujeme ověřené prvky WP. Vím, že je těžké měnit zaběhnutý způsob práce, ale věřím, že postupné kroky změny budou přínosné pro kolektiv pedagogů a především pro děti.

„Skutečný život je tou nejlepší vzdělávací cestou“ Susan Kovaliková.

Seznam použité literatury

1. BEČVÁŘOVÁ, Zuzana, 2003. *Současná mateřská škola a její řízení*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-537-7.
2. BRIERLEY, John, 1996. *7 prvních let života rozhoduje*. Praha : Portál, 1996. ISBN 80-7178-109-6.
3. BUCHTELOVÁ, Růžena et al., 2001. *Akademický slovník cizích slov*. Praha : Academia, 2001. ISBN 80-200-0982-5.
4. CARLGREN, Frans, 1991. *Výchova ke svobodě*. Praha : Baltazar, 1991. ISBN 80-900307-2-6.
5. HRADIL, Radomil, 2002. *Průvodce českou anthroposofií*. Hranice : Fabula, 2002. ISBN 80-86600-00-9.
6. idnes. 2011. www.idnes.cz. [online] 2. 7 2011. [Citace: 10. 10 2012.] Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/waldorfske-skoly-ve-statnich-maturitach-uspely-testy-ale-kritizuji-1ik-/domaci.aspx?c=A110628_093905_studium_jj. ISSN 1213-0702.
7. Inspekční zpráva. Plzeň. www.csicr.cz. [online] [Citace: 9. říjen 2012.] Dostupné z: <http://zpravy.csicr.cz/upload/2011043792.pdf>.
8. Inspekční zpráva. Turnov. www.csicr.cz. [online] [Citace: 8. říjen 2012.] Dostupné z: <http://zpravy.csicr.cz/upload/2011008878.pdf>.
9. KASPER, Tomáš a KASPEROVÁ, Dana, 2008. *Dějiny pedagogiky*. Praha : Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4.
10. KOMENSKÝ, Jan Amos, 1893. *Informatorium školy mateřské*. Pardubice : A.L.Berger, 1893.
11. KOPŘIVA Pavel, NOVÁČKOVÁ Jana, NEVOLOVÁ Dobromila, KOPŘIVOVÁ Tatjana, 2008. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž : Spirála, 2008. ISBN 978-80-904030-0-0.
12. KOVALIKOVÁ, Susan, 1995. *Integrovaná tematická výuka*. Kroměříž : Spirála, 1995. ISBN 80-901873-1-5.
13. NÁDVORNÍKOVÁ, Hana, 1998. Mateřská škola na prahu 21. století. *Informatorium*. 1998, č.6, s. 4,5. ISSN 1210-7506.

14. PEKAŘOVÁ, Lidmila, 2006. *Jak žít a nezbláznit se*. Olomouc : Poznání, 2006. ISBN 80-86606-49-X.
15. PIAGET, Jean, INHELDEROVÁ, Bärbel, 2001. *Psychologie dítěte*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-608-X.
16. PRÁŠILOVÁ, Michaela, 2006. *Tvorba vzdělávacího programu*. Praha : Triton, 2006. ISBN 80-7254-712-7.
17. PRIPUTENOVÁ, Vladimíra, 2010. Školní vzdělávací program Kytička. 2010, 8.
18. Příbram, Waldorfská škola. Waldorfská škola Příbram.
www.waldorf.pb.cz. [online] [Citace: 20. 11 2012.] Dostupné z:
<http://waldorf.pb.cz/casto-kladene-dotazy/>.
19. RÝDL, Karel, 1999. Co je vlastně alternativní mateřská škola. *Informativum*. 1999, č. 2, s. 4,5. ISSN 1210-7506.
20. SKALKOVÁ, Jarmila, 1999. *Obecná didaktika*. Praha : ISV nakladatelství, 1999. ISBN 80-85866-33-1.
21. SMOLÍKOVÁ, Kateřina, 2004. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha : VÚP, 2004.
22. STEINER, Rudolf, 1993. *Výchova dítěte a metodika vyučování*. Praha : Baltazar, 1993. ISBN 80-900307-9-3.
23. VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. *Vývojová psychologie*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
24. VÁGNEROVÁ, Marie, 2004. *Základy psychologie*. Praha : Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3.
25. W-alternativa. www.waldorf-brno.cz. [online] [Citace: 26. 10 2012.] Dostupné z: <http://www.waldorf-brno.cz/w-alternativa/vybor-w-alternativy-83/>.

Seznam grafů

Graf 1 – nejvyšší dosažené vzdělání.....	33
Graf 2 – specializace, týkající se alternativní pedagogiky.	34
Graf 3 – praxe na současné škole.	34
Graf 4 – postoj k užívání prvků alternativní pedagogiky.	35
Graf 5 – používané prvky waldorfské pedagogiky.....	35
Graf 6 – oblasti změny při používání prvků WP.	36
Graf 7 – používané principy waldorfské pedagogiky.....	36
Graf 8 – používání prvků a principů waldorfské pedagogiky.	37
Graf 9 – přínos prvků waldorfské pedagogiky.	37
Graf 10 – lze zařadit prvky WP do ŠVP.....	38
Graf 11 – zájem o další informace a vzdělávání.	38
Graf 12 – znalost alternativní pedagogiky.....	40
Graf 13 – vzdělání, kurzy, semináře.....	40
Graf 14 – vhodnost používání alternativních prvků.	41
Graf 15 – odkud znáte tyto principy?	42
Graf 16 – uplatnění v pracovních a osobních životě.	42
Graf 17 – odkud znáte prvky?	43
Graf 18 – používané prvky.	43
Graf 19 – zájem o pozorování ve škole.	44
Graf 20 – ochota začlenit prvky do práce.....	44
Graf 21 – zájem o informace o WP.	45
Graf 22 – znáte koncepci WP a R. Steinera?.....	45

Seznam obrázků

Obrázek 1 – hudební příprava	56
Obrázek 2 – rytmické hry v kruhu.....	56
Obrázek 3 – práce s obrázkem „Přírodní společenství“	57
Obrázek 4 – samostatná práce v lavicích.....	57
Obrázek 5 - kalendář přírody.....	58

Seznam tabulek

Tabulka 1 - záznam pozorování.....	27
Tabulka 2 – výsledky pozorování.....	29
Tabulka 3- dotazníkové šetření.....	31
Tabulka 4 – výsledky dotazníkového šetření	32
Tabulka 5 – shrnutí rozhovoru.....	46

Použité zkratky

WP – waldorfská pedagogika

W- alternativa – waldorfská alternativa, občanské sdružení rodičů a přátel Waldorfské školy v Brně.

ČŠI – Česká školní inspekce

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

ŠVP PV – Školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

ŠVP ZV – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání

MŠ – mateřská škola

ZŠ – základní škola

DVPP – další vzdělávání pedagogických pracovníků

PAU – Přátelé angažovaného učení

ADHD - „Attention Deficit Hyperactivity Disorder“, hyperkinetická porucha

MM - Marie Montessori

ZMŠ – Zdravá mateřská škola

ZS – Začít spolu

Např. - například

Přílohy

1. Kopie celkového hodnocení školy – inspekční zpráva, říjen 2011
2. Fotografický záznam pozorování
3. Vzor dotazníku
4. Vzor otázek pro rozhovor
5. Úplné přepisy realizovaných rozhovorů

Příloha č. 1

kopie celkového hodnocení školy - inspekční zpráva, říjen 2011

Královéhradecký inspektorát České školní inspekce

Inspekční zpráva
Čj.: [REDAKCE]

Závěry, celkové hodnocení školy

Oprávněnost vzniku školy byla doložena platnou zřizovací listinou. Škola poskytuje žákům vzdělávání a školské služby v souladu se zápisem do rejstříku škol a školských zařízení.

Škola pravdivě informuje o své vzdělávací nabídce způsobem přístupným široké veřejnosti. Přijímání jsou zájemci na základě doporučení ŠPZ do naplnění limitu tříd. Matrika je vedena elektronicky. Škola má funkční preventivní systémy, jejichž účinnost pravidelně vyhodnocuje.

V dokumentaci školy je přesně stanovena organizace vzdělávání, učební plány jsou naplňovány.

ŠVP ZŠ pro realizovaný obor vzdělávání je v souladu s danou legislativou. Některým žákům byl vypracován individuální vzdělávací plán.

Ve sledované výuce vyučující zařazovali různé metody a formy práce, účinně žáky motivovali k činnosti, hodnotili dílčí výsledky a přihlíželi k individualitě jednotlivců. Žáci byli aktivní, většinou pracovali se zájmem. Obsah vzdělávání se zaměřuje na praktické využití získaných znalostí, dovedností a upevňování klíčových kompetencí žáků.

Výrazným prvkem školy je vstřícné, laskavé a kooperativní klima a důsledné zaměření na kvalitu speciálně pedagogického působení školy. Pestrá a atraktivní nabídka projektů významně ovlivňuje všestranný rozvoj žáků.

Škola sleduje výsledky vzdělávání žáků, dosažení požadovaných výstupů analyzuje ředitelka školy ve výročních zprávách školy a vlastním hodnocení školy. Při hodnocení se opírá o výsledky vyšetření žáků v ŠPZ. K porovnávání výsledků s ostatními školami využívá soutěží sportovních či uměleckých.

Ředitelka školy se svojí zástupkyní zabezpečují hlavní strategii školy, způsob řízení je funkční a efektivní. Ředitelka vykonává administrativní povinnosti spojené s výkonem funkce, její kontrolní činnost přispívá ke zvyšování úrovně vzdělávací činnosti. Vedení školy spolupracuje s partnery, pedagogická rada je poradním orgánem ředitelky.

Personální podmínky jsou velmi dobré, sbor pedagogů je stabilní. Učitelé se průběžně vzdělávají, ředitelka školy tyto činnosti intenzivně podporuje.

Škola zajišťuje obnovu a rozvoj materiálně technických podmínek pro realizaci vzdělávacích programů. Pomůcky jsou při výuce náležitě využívány, žáci pracují s učebnicemi i technikou. Ve škole je zajištěno bezpečné prostředí pro vzdělávání a psychický i fyzický vývoj žáků.

Finanční prostředky poskytnuté ze státního rozpočtu škola využívá v souladu s účely, na které jsou určeny. Přínosem pro rozpočet školy je dobrá spolupráce se zřizovatelem a efektivní hospodaření se získanými prostředky. Tím jsou vytvářeny dobré finanční předpoklady pro naplňování vzdělávacích cílů školy.

Přílohy inspekční zprávy

Seznam dokladů a materiálů, o které se inspekční zjištění opíralo.

Příloha č. 2

Fotografie

Obrázek 1 – hudební příprava

Obrázek 2 – rytmičné hry v kruhu

Obrázek 3 – práce s obrázky „Přírodní společenství“

Obrázek 4 – samostatná práce v lavicích

Obrázek 5 - kalendář přírody

Příloha č. 3

Dotazník

Dobrý den, prosím o vyplnění dotazníku, jehož cílem je zjistit názory zkušených učitelů na přínos prvků waldorfské pedagogiky pro práci učitele a pro žáka.

Váš názor je důležitý nejen pro mě. Vyplněním dotazníku pomůžete při řešení otázky šetření, které se zabývá problematikou začlenění alternativních prvků do školních vzdělávacích programů.

Prosím, o zaškrtnutí vybrané odpovědi, popř. doplnění. Vyplnění dotazníku vám zabere přibližně 10 minut. Velice děkuji za vyplnění.

1. Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- Střední s maturitou
- Vysokoškolské
- Jiné

2. Máte nějakou specializaci, týkající se alternativní pedagogiky (kurz, školení, studium)

- Ano, jakou.....
- ne

3. Na škole pracujete

- Více než 5 let
- Méně než 5 let

4. Jaký je váš postoj k užívání prvků alternativní pedagogiky při práci s dětmi?

- Pozitivní
- Spíše pozitivní
- Neutrální
- Negativní

- Jiný, nedokážu vyjádřit

5. Používáte ve své práci tyto prvky waldorfské pedagogiky? Zaškrtněte, prosím, které, popřípadě doplňte.

- Komunitní kruh
- Rituály, pravidelně se opakující činnosti
- Oslavy (narozeniny, slavnosti v průběhu roku)
- Rytmické hry, práce s rytmem
- Čtení pohádek s dramatickým vyjádřením
- Roční stůl
- Eurytmie
- Učení v epochách
- Pentatonika
- Jiné,
    uved'te.....

6. Vyžaduje, dle vašeho názoru, používání prvků waldorfské pedagogiky změnu podmínek školy

- Vzdělání pedagogů
- Materiální podmínky
- Jiné.....

7. Znáte některé principy waldorfské pedagogiky? Pokud ano, zaškrtněte, prosím, které používáte ve své práci.

- Princip nápodoby
- Princip rytmu a řádu
- Princip opakování
- Celostní přístup k dítěti
- Posilování důvěry dítěte
- Umělecké činnosti
- Spolupráce s rodiči

- Nepoužívám
- Jiné.....

8. Je pro vaši práci používání prvků nebo principů waldorfské pedagogiky

- Přínosné
- Mou práci to neovlivňuje
- Nevím
- Nepoužívám

9. V čem vidíte přínos používání prvků waldorfské pedagogiky?

- Zaujetí žáků, zklidnění
- Větší názornost oproti tradičnímu vyučování
- Osobní rozvoj žáka
- Jiný přínos.....

10. Lze prvky waldorfské pedagogiky, zařadit do školního vzdělávacího programu, aniž bychom přejali celý systém WP?

- Ano, bez problémů
- Ano, musí se přizpůsobit
- Nevím
- Ne

11. Máte zájem o další informace a vzdělávání v dané problematice

- Ano – uvítal/a bych metodický portál
- Ano - workshopy
- Ne
- Nevím

Prosím o sdělení postřehu k realizaci WP na vaší škole, který jsem nedokázala pojmout do dotazníku a bude i pro další učitele poučný.

Děkuji za Váš čas a spolupráci.

Příloha č. 4

Otázky pro rozhovor

1. Znáte nějaké alternativní pedagogiky
2. Absolvovala jste nějakou formu vzdělání týkající se alternativních směrů, školení, kurzy apod.?
3. Jste přesvědčena o vhodnosti používání alternativních prvků při práci s dětmi?
4. Odkud vám jsou známe tyto principy (nápodoby, rytmu a řádu, opakování, celostní přístup ke člověku, spojení poznatku s prožitkem, střídání činností...). Uplatňujete je v pracovním nebo osobním životě?
5. Odkud znáte prvky: ranní rituál, komunitní kruh, rytmické kruhové hry, roční stůl, slavnosti typické pro jednotlivé části roku?
6. Které z těchto prvků používáte již nyní?
7. Máte zájem o pozorování na škole, která pracuje s těmito prvky?
8. Byla byste ochotna začlenit některé prvky do své práce?
9. Máte zájem o informace o WP?
10. Víte, jakou koncepci vzdělávání vytvořil R. Steiner? Znáte koncepci WP?

Příloha č. 5

Záznamy rozhovorů s učitelkami MŠ

Záznam rozhovoru s kolegyní A

1. *Z alternativních pedagogik znám velmi dobře Waldorf, protože jsem absolvovala několik seminářů v Semilech na waldorfské mateřské škole. Pamatuji si poměrně dost aktivit a činností, které jsme pozorovali, i když to bylo dávno, dva tři roky po revoluci.*

2. *Mám školení waldorfské pedagogiky, byla jsem na jednom informativním semináři o ‚montessori‘ a loni jsem absolvovala seminář Zdravá mateřská škola.*

3. *Ano, jsem přesvědčená, mám 35 let praxe a jsem pro každou alternativu.*

4. *Tyhle principy znám ze seminářů, jsou taky v józe, kterou se zabývám celý život, prakticky každodenně je používám doma i v práci. Pro děti se mi nejvíc osvědčilo spojení poznatku s prožitkem a samozřejmě rytmus a řád. To hlavně dnešní generace postrádá.*

5. *Rituály jsou obecně velice důležité, kruhové prvky vyjadřují pospolitost, ani nevím přesně odkud, něco ze seminářů, něco přinesl život.*

6. *Snažím se používat všechny.*

7. *Asi ne, nepřemýšlela jsem o tom, nevím.*

8. *Tyhle prvky, o kterých mluvíme, používám, ale jsem ochotna poznat nové a zkusit je s dětmi.*

9. *Ano, mám zájem.*

10. *Už jsem toho hodně zapoměla, takže uvítám nějaké informace.*

Záznam rozhovoru s kolegyní B

1. *Znám waldorfskou, ‚montessori‘ a Začít spolu, ale ne moc podrobně.*

2. *Byla jsem jenom na semináři Zdravá mateřská škola, a ten mě zklamal, protože oni nechápali, že spoustu věcí z toho, už máme ve svém programu, pracujeme s nimi a nechceme převzít kompletní jejich program.*

Zdalo se mi zbytečné dělat něco, jen pro nějaký projekt. Jinak jsem nikde nebyla, jen mám ve svém samostudiu knížku Začít spolu a tou se pomalu prokousávám, ale ještě na to nemám názor.

3. Ano, jsem pro alternativní prvky, ale musí být tomu naklonění i rodiče a hlavně učitelé. Mě osobně brzdí počet dětí, 28 na třídě, těžko se něco používá.

4. Zním to a uplatňuju, hlavně v práci, je to z praxe, literatury, studia, něco mi dá intuice a zdravý rozum.

5. Podobné termíny znám z té knížky Začít spolu, je tam komunitní kruh a hodnotící kruh, ostatní nevím.

6. Zatím používám ranní půlkruhy, sedneme si a řekneme si, co budeme celý den dělat.

7. No možná v budoucnu, zatím mě to nijak nezajímá.

8. Byla bych ochotná něco vyzkoušet, ale musela bych to nejdřív vidět v praxi, na vlastní oči a hlavně ve třídě s 28 dětmi.

9. Ani ne, tedy zatím ne.

10. Něco jsem slyšela, vím, že existují školky a školy waldorfské, Steinerova neznám, asi to bude zakladatel, ne? Koncepti bych nedokázala popsat.

Záznam rozhovoru s kolegyní C

1. Zním ,montessori‘ a Waldorf, víc vím tedy o ,montessori‘

2. Byla jsem na semináři, myslím, že se to jmenovalo Montessori v MŠ, bylo to školení jednodenní.

3. Myslím si, že je vhodné, využívat alternativní prvky při práci s dětmi, já některé prvky z metodiky montessori používám, hlavně díky tomu semináři, viděla jsem tenkrát ukázkou práce s dětmi.

4. Tyhle principy jsou vlastně principy vývoje dítěte a jsou obsaženy v RVP PV. Dle mého názoru jsou důležité při výchově a vzdělávání dětí a jsou úzce spjaté s jejich biologickým a psychologickým vývojem. V dnešní době chybí v rodinné výchově princip rytmu a řádu, jeho absence způsobuje

zhoršenou koncentraci dětí. Sama jsem zastáncem těchto principů a snažím se je uplatňovat nejen v práci, ale i v osobním životě.

5. Tohle všechno jsem už slyšela, odkud? Hlavně ze seminářů, taky to jsou vlastně tradice, hlavně ty slavnosti a taky něco z tisku a literatury.

6. Doma používám ranní rituál a v práci občas komunitní kruh a děláme různé slavnosti, které jsou typické pro části roku, třeba Advent, čarodějnice nebo maturitu pro předškoláky na rozloučení se školkou.

7. Ještě jsem o tom, nepřemýšlela, ale kdyby byla příležitost, zúčastnila bych se. Tyhle návštěvy zařízení jsou nesmírně obohacující.

8. Ano, jsem ochotná, některé už používám.

9. Docela ano.

10. Ne, znám to jen velmi povrchně.

Záznam rozhovoru s kolegyní D

1. Něco znám, Montessori, zdravá mateřská škola.

2. Ano, z obojího jsem byla na semináři, montessori, to tak před 5 lety, ale ta zdravá mateřská školy, to bylo vloni, nebylo to špatné, ale spoustu z toho jsem dělala už předtím.

3. Já si myslím, že zvlášť ve školce se používají různé prvky alternativní, vždycky hledám, co dětem nejvíc dá.

4. Tyhle principy jsem poznala tady u nás, dříve jsem pracovala v DDM a tak nic takového nebylo. Všechny je používám a vyhovují mi.

5. Tohle taky znám z praxe ve školce, akorát ten roční stůl ne, co to je?

6. Nejvíc používám komunitní kruh, pak kruhové hry, kdy hlavně procvičujeme rytmizaci a různé hry na tělo. A taky slavnosti.

7. Možná v budoucnu.

8. No, některé ano.

9. Ne, moc o tom nevím, zdá se mi to složité pro školkou.

10. Neznám.

Záznam rozhovoru s kolegyní E

1. *Mám povědomí o metodě Marie Montessori.*
2. *Byla jsem na školení o ‚montessori‘, ale je to dost dlouho, poslední dobou v nabídce seminářů nejsou žádné alternativy, jen vlastně ta zdravá mateřská škola byla.*
3. *Ano, určitě ano, snažím se používat.*
4. *Tohle znám hlavně ze seminářů, z ukázkových programů kolegyně, mám taky dost dlouhou praxi na různých typech mateřských škol, čerpám i z Informatoria. Používám to v práci a taky v osobním životě. Nějaký řád je důležitý určitě v životě každého.*
5. *Tyhle prvky taky znám ze seminářů a z literatury.*
6. *Používám ranní rituál, rytmické kruhové hry, komunitní kruh – po víkendy, po společně prožitých aktivitách a slavnosti, které pořádáme pro rodiče, program včetně výzdoby, a taky výstavy k výročí školky.*
7. *Ano, šla bych se podívat.*
8. *Ano, ale jen ověřené prvky, které lze začlenit do současného předškolního programu.*
9. *Ano.*
10. *Vůbec neznám.*

Záznam rozhovoru s kolegyní F

1. *Znám ‚montessori‘ a waldorfskou pedagogiku*
2. *Byla jsem na ‚montessori‘ v Hradci ve školce a byla to ukázka běžného dne, to se mi moc líbilo.*
3. *Některé prvky se dají používat, jsou vhodné.*
4. *Tyhle principy jsou mi známy již z výchovy mých rodičů, taky ze školy, hudební školy a zájmových kroužků, dříve se používaly přirozeně. Ted' je ve vlastní rodině taky používám a v práci i v běžném životě.*
5. *Ranní rituál a komunitní kruh jsem poprvé viděla na semináři ‚montessori‘, a ten komunitní kruh používám v práci. Ze seminářů paní Jenčkové znám ty rytmické kruhové hry a roční slavnosti to taky.*

6. *Neznám roční stůl, ale jak jsem řekla, komunitní kruh používám, a rytmičné hry v kruhu. Taky slavnosti, co děláme společně ve školce.*

7. *Ano, to je nejlepší, vidět to při práci s dětmi.*

8. *Ano, jsem ochotná, ale musím to vidět.*

9. *Ano.*

10. *Ne, neznám.*

Záznam rozhovoru s kolegyní G

1. *Znám ‚montessori‘ a waldorfskou pedagogiku.*

2. *Byla jsem na nějakém školení o ‚montessori‘. Ale už je to dávno, moc si nevzpomínám, o čem to bylo.*

3. *Jistě, je to dobré.*

4. *No, něco bylo určitě v ‚montessori‘, jinak spojení poznatku s prožitkem a střídání činností používám v práci. O tom ostatním jsem nepřemýšlela, doma tyhle principy asi ne.*

5. *Ze seminářů, něco z praxe, nějaké informace si vyhledávám i na webu.*

6. *Používám komunitní kruh.*

7. *No, zatím jsem o tom neuvažovala, nevím, k čemu bych to potřebovala.*

8. *Ano, některé prvky ano, ale zatím nevím, o jaké by se jednalo.*

9. *Ne, nemám.*

10. *Neznám, nic jsem o té koncepci neslyšela.*

Anotace

Příjmení a jméno autora: Lenka Müllerová

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie a andragogiky FF UP

Název diplomové práce: Začlenění prvků alternativní pedagogiky do školního vzdělávacího programu – prvky waldorfské pedagogiky

Počet znaků: 63 056

Počet příloh: 5

Počet titulů použité literatury: 25

Klíčová slova: alternativní pedagogika, waldorfská pedagogika, prvky waldorfské pedagogiky, předškolní vzdělávání, školní vzdělávací program

Alternative pedagogy, waldorf education, elements of waldorf education, pre-school education, School Research Program.

Krátká a výstižná charakteristika diplomové práce

Cílem bakalářské práce je zjistit možnost zavedení prvků WP do ŠVP konkrétní MŠ. Záměrem teoretické části práce je poukázat na očekávaný přínos waldorfské pedagogiky a porovnat principy waldorfské pedagogiky se specifiky předškolního vzdělávání. Výzkumné šetření v praktické části bude probíhat ve dvou fázích, nejprve se prostřednictvím pozorování zaměřím na využití prvků v konkrétní základní škole. Dotazníkovým šetřením ověřím předpokládaný přínos prvků WP u učitelů ZŠ. Ve druhé fázi zjistím možnost pracovat s prvky WP v mateřské škole, pomocí rozhovoru s pedagogy mého pracoviště.

The goal of this thesis is to research the possibility of introducing the tenets of waldorf education into ŠVP (School Research Program) of a specific nursery school. The purpose of the theoretical part is to highlight the expected contribution of waldorf education and to compare the principles of waldorf education with the specifics of pre-school education. The research section in the empirical part will be split into two parts. The

first will focus on the use of the principles in the specific primary school. With the use of a survey, I will verify the expected contribution of the elements of waldorf education for primary school teachers. In the second phase, I will find the possibilities of working with the elements of waldorf education in a nursery school. This will be done with the help of an interview with the educators at my workplace.

